

משנה ברורה

חלק א'

הדפסה מיוחדת
לרגל התהלת המהווה הדרש
בסדר "עמוד היומיו"

שע"י
חסידי
ברסלב

לימוד הלכה

סֵפֶר מִשְׁנַת בְּרוּךְ

וְהוּא פְּרוּשׁ יָפֵה וּמְנַפֵּה עַל

שְׁלֵחַן עֲרוּךְ אֶרֶץ חַיִּים

אֲשֶׁר חִבֵּר הַרְבֵּי הַנְּאֻזִּים, רִבֵּן שֶׁל כָּל בְּנֵי הַגּוֹלָה,

מִו"ה יוֹסֵף קֶאֱרוֹ זצ"ל

עִם חֲדָשֵׁי דִינִים שֶׁהִשְׁמִיט הַנְּאֻזִּים הַנִּזְכָּרִים וְהַמְצִיאֵם

הַנְּאֻזִּים מִו"ה מִשֵּׁה אִיִּסְרָאֵלִישׁ זצ"ל

עִם נוֹשְׂאֵי כְּלֵיהֶם הֵלֵא הַמֵּה:

בְּאֵר הַגּוֹלָה מִהַנְּאֻזִּים מִו"ה מִשֵּׁה רַבְקָשׁ זצ"ל מוֹיִלָּנָא

בְּאֵר הַיִּטֵּב מִהַרְבֵּי הַמְּבַקֵּשׁ מִו"ה יְהוּדָא אֶשְׁכֵּנִי זצ"ל, דִּין מִטְקִינ

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה מֵאֵת הַנְּאֻזִּים מִו"ה חַיִּים מְרֻדְכֵי מְרֻדְלִיּוֹת זצ"ל

עוֹד צִרְפְּתִי בְּצֵדוֹ כִּפְתָה עֲנִינִים
נְחִיצִים וְכִשֵּׁם בְּאֵר הַלְּכָה
זְכֵרָה. וְכִשְׁמוֹ כֵּן הוּא, כִּי בּוֹ
בְּאֵרְתִי כִפְתָה פְּעָמִים דְּבָרֵי הַחֲלָקָה
הַמְּבַקֵּשׁ בְּקִצּוֹר בְּתוֹךְ הַמִּשְׁנָה
בְּרוּךְ בְּלִי רְאִיָּה, וְפֶה הִרְאִיתִי
בְּעֵנֵי שֵׁשׁ יְתִבְרַךְ אֶת מְקוּרֵי לְעִין
כָּל מְבַקֵּשׁ וּפּוֹסְקִים, גַּם וְכֵּן בּוֹ
לְפָעָמִים דְּבָרֵי הַשְּׁלֵחַן עֲרוּךְ בְּאֵר
בְּמִקוֹם הַצְּרִיף בְּאֵר:

וּבְאֵרֵי קֶרְאִיתִי בְּשֵׁם מִשְׁנַת בְּרוּךְ, וְעַן כִּי מְתוּכּוֹ
מִתְבָּרֵר דְּבָרֵי הַשְּׁלֵחַן עֲרוּךְ, כָּל דִּין וְדִין
בְּמַעֲמֵוֹ וְנִמְקוֹ מְבַקֵּשׁ וּפּוֹסְקִים, וְלֹא יִהְיֶה כְּסֵפֶר
הַחֲתוּם. גַּם יִקְרָא בּוֹ כָּל הַדִּינִים וְהַחֲלָקוֹת וְהַבְּאֵרִים
הַמְּבַקֵּשִׁים כְּסֵפֶרֵי הַאֲחֵרוֹנִים מְרֻשֵׁי הַשְּׁלֵחַן עֲרוּךְ
הַמְּבַקֵּשִׁים (כְּמוֹ מֵאֵלֶּיֶךָ וּפְרִי־מִגְדִּים וּבְרֵכֵי
יוֹסֵף וּמֵאֵת־מְרֻדְכֵי וְרִבּוֹת כִּפְתָה), אֲשֶׁר הִיוּ תְּרַבֵּה
מִהֶם אֲחֵרֵי הַבְּאֵר הַיִּטֵּב וְלֹא הוּבְאוּ בְּשַׁעֲרֵי־תְּשׁוּבָה
כִּי אִם מִעֵת מִזְעִיר בְּאֵיזֶה מְקוֹמוֹת. כָּל אֵלֶּה הַבְּרִי
פֶה, וְהַבֵּל בְּלִשׁוֹן צַח וְקַל וְכִסְרֵךְ גְּבוּז, בְּעֵנֵי הַשֵּׁם:

גַּם תַּחַת הַמִּשְׁנָה בְּרוּךְ הַנִּזְכָּר פְּתַחְתִּי שַׁעַר רַחֵם עִם פְּרוּחִים וְצִיצִים מְצִנִּים, וְשָׂמוּ נְאֻה לֹ
שַׁעַר הַצִּיצִים, כִּי בּוֹ יִצְנֵן עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר לְדַעַת מִכְּפֵתָן מִי יֵצְאוּ הַפְּנִינִים הָאֵלֶּה:

כָּל אֵלֶּה הַבְּרֵי בְּעֵנֵי הַשֵּׁם וְהַבְּרֵי הַחֲזוֹן לְאֵדֶם דַּעַת

יִשְׂרָאֵל מֵאֵר אֶרֶץ וְאֵב תְּבַחֵן וְלֹה"ה, מְעִיר רֶאדִּין

"עמוד היומי" במושב"ב

מופיע מידי שבוע

בחוברת הנפלאה

"אוצרות יהודים"

בין שאר הלימודים היומיים והפרוייקט
מיוחד לסיום כל התורה וספרי רביה"ק
ותלמידיו במשך השנה

בעמוד והדפסה מיוחדת לנשיאה
בדרכים ובכל מקום

להזמנת מנוי:

"אוצרות יהודים"

03-618-6699

שיעורים ב"עמוד היומי" ניתן לשמוע בטלפון:

"קול ההלכה" 0722-666666

"קול הדף" 02-6400000

לתרומות והנצחות לפעולותינו החשובות
להחדרת לימוד ההלכה בקרב אנ"ש
נא ליצור קשר בטלפון: **05276-04839**

פנתה דבר

ברסלבר חסיד יקר!

אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו! ברוך שהחיינו והגיענו עד הלום, להתחיל המחזור השני בסדר לימוד ה"עמוד היומי" בשולחן ערוך ומשנה ברורה כפי שתקנו גדולי ישראל בדורנו, בו נתעודדנו לזכות גם אנו בתחילת המחזור הקודם, לפני כחמש שנים, להצטרף וללמוד עמוד בכל יום, ולקיים בכך את ציווי הברור של רבינו הקדוש על החובה ללמוד פוסקים בכל יום.

גאון עוזנו מוזהרנ"ת ז"ע אמר בלשון קדשו קודם התעלותו לשמי מרום בקדושה וטהרה: "ברוך השם, יש לנו עתה שלשה הלכות מבוררות, על ר"ה צריכים לנסע, ושולחן ערוך צריכין ללמוד והתבודדות צריכין בכל יום" (נתיב צדיק מא).

מהי המשמעות "הלכה מבוררת"? כשם שאין אחד מסתפק האם הוא צריך להניח תפילין בבוקר ואין צריך להכביר במילים כדי לשכנע לקיים זאת ואין הדבר תלוי בשינויי זמנים ותהפוכות העתים או בחשק ותועלת מודגש, אלא ברור לכל אדם ובכל זמן שזוהי חובה פשוטה, כך גם הלכה זו, זה ברור בכל זמן בכל אדם ובכל מצב.

פלא והפלא, התלמיד הקדוש עומד בסוף ימי חייו, לאחר שכל ימי חייו בירר את הלכות קיום התורה שמסר לו רבינו הקדוש ויגע בתמצית דמו להנחילם לאנ"ש, ואעפ"כ הוא אומר בכיורו: רק שלשה הלכות מבוררות בידינו המחייבים כל אחד בכל יום בכל עת תמיד, והוא מצרפם יחד, הראש השנה שלו, שולחן ערוך בכל יום והתבודדות בכל יום.

מי לא שמע על גודל מסירות הנפש ליסע על ראש השנה?! מי לא התעורר על נוראות החיוב להתבודד בכל יום ושווהי העצה העיקרית להיות איש כשר?! הן אלה הם תמצית חייו של ברסלבר חסיד! ומוזהרנ"ת ז"ע מצרף בפשטות את חובת הלימוד בשולחן ערוך בכל יום לשני עיקרים אלו, ללמוד על היות עיקר זה מיסודי היסודות בתיקוני הנפש אשר רבינו הקדוש מנחיל לנו.

אולי עדיף שלא להאריך ממה שמבואר בדברי קדשו ז"ל ביקרת לימוד זה, כדי שלא נחשוב שהדבר תלוי בהכנתנו התעוררות לבנו, אלא לזעוק בכל לב: כך פסק לנו רבינו הלכה מבוררת שצריך ללמוד שולחן ערוך בכל יום! אין צריך שום תוספת והכנה, "נעשה ונשמע" בהתבטלות גמורה ובאמונת חכמים ללא עוררין, להשתעבד לקיים את אשר ציווה במסירות נפש, הן כך גילה לנו שקיום שכזה הוא עיקר ההתקשרות לצדיק "העיקר והיסוד שהכל תלוי בו הוא לקשר עצמו להצדיק שכבוד ולקבל דבריו על כל אשר יאמר כי הוא זה. דבר קטן ודבר גדול, ולבלי לנטות מדבריו, חס ושלום ימין ושמאל" (לק"מ קכ"ג).

כל גאולתנו תלויה באמונה (לק"מ ד קמא), ועל הנחלת האמונה מסר רבינו הקדוש את נפשו ודמו בפשטות, וכדברי מהורנ"ת (שיחון ר"ט): "וכפי המוכן מדבריו בסוף בשתי השנים הנ"ל שהי אחר שבא מלמכרב, שכל דבוריו, הן במלי דעלמא הן בדברי תורה הכל כאשר לכל כדי

להכניס אמונה בעולם שהוא יסוד כל התורה והמצוות" וכדי להשריש את האמונה חוכנתו לקיים בפשטות את דברי הצדיק ולקיים את עצותיו הקדושים, וכמבואר בלקו"מ שם: "אי אפשר לבוא לאמונה אלא על ידי אמת, ואי אפשר לבוא לאמת אלא על ידי התקרבות לצדיקים וילך בדרך עצתם, ועל ידי שמקבל מהם עצתם, נחקק בו אמת".

הוי אומר, אם אתה רוצה שהאמת תאיר בלבך, אם אתה רוצה שהאמונה הקדושה תחיה בקרבך, לא די שתאמין בצדיק ותתקרב אליו ברוח בלבד, אלא גם לקיים בפשטות את העצה בעולם המעשה, 'לילך בדרך עצתם' זהו כח עליון נורא שחוקק את האמת בלב בעומק ובפנימיות.

ואם על אמונה צריך מסירות נפש הרי שכר כבוד צריך למסור נפש לקיום עצת צדיק לעובדא ולמעשה, כי רק כך אכן תזכה לאמונה בלב. כך, שכשאתה דן בעצמך על המקום וההשיבות שיש לתת בסולם העדיפויות ללימוד יומי זה, עליך להבין שבכך אתה למעשה מתקשר עם רבינו הקדוש וחוקק בלבך את האמונה והאמת שהם השער לכל גאולות הנפש.

מה נוראים ונוקבים דברי קדשו של מוהר"ג (שיחת הר"ן קפה): "וזאת היתה הנהגה הכללית שצוה והזהיר את כולם. דהיינו ללמוד פוסק בכל יום, ואמר שהוא חיוב גדול על כל אחד מישראל", והוא מסיים שם כך: "ואמר בפרוש בזה הלשון: כל הנהגה והנהגה שאני מצוה לעשות הוא סגולה, ותקון. ומועיל על מה שעבר, ועל העתיד, ולאחר ההסתלקות של האדם, ולימות המשיח, ולתחיית המתים, ולעתיד לבוא".

הלב הקטן שלנו צד מהכיל מתנות נשגבות כאלו, תקוני נפש כבירים כאלו שהיו צדיקים להשליך הנפש מנגד כדי לזכות בהם, כמה צער ויסורים אפשר למנוע לנצח נצחים ע"י קיום הנהגה זו של לימוד הפוסקים בכל יום?? כמה מעלות רמות ונשגבות אפשר לזכות על ידי זה?! לא יאומן כי יסופר, מי שיש בו זיק של אמונת חכמים צריך להתעורר להשתעבד להצלחה זו במסירות נפש ממש, כל אשר לו יתן בעד נפשו.

קצרה היריעה מהכיל את כל אשר גילה רבינו הקדוש על מעלת לימוד הפוסקים, אשר מציל מיצר הרע ומכל מיני הכפירות ומטהר את שורש המדות ומגלה אמונת אחרות הפשוט ומזכה לרוח הצדיק בלב האדם, ועוד ועוד כלי סוף, אבל כאמור, אולי אדרבה כדאי שלא להכביר במילים על מעלות אלו אלא להשתעבד כאמונת חכמים להלכה פסוקה זו ללא שום צד אחד ורק אחר כך לחפש עוד ועוד את ה'נשמע' בגדולת מעלת לימוד קדוש ונורא זה אשר עד גברו שמים יגיע.

רבינו הקדוש הבטיחנו בערב ראש השנה האחרון לימי חייו הקדושים: "רק תחזיקו עצמכם ביחד אז תהיו אנשים כשרים. ולא כשרים בלבד אלא אפלו צדיקים וטובים תהיו", וכפי שמבאר הר"ה"ק מטשערין (פ"ח ז' תניא) הרי שהשאררה שלו תלויה באהבה זו, כאשר אנו זוכים עתה להתאחדות מופלאה סביב קיום רצון קדשו והלכתו הברורה ללמוד פוסקים בכל יום, הרי גדול ועצום פי כמה כח הצדיק הנכפל ברכבות אלפי ריבוי הכתים של ציבור קדוש זה.

כולנו יחד, כאיש אחד בלב אחד, נקבל על עצמנו קביעות מוחלטת זו חוק ולא יעבור, נאחז בה ולא נרפה, לטוב לנו בזה וכבא.

ברוך ה' אלהי השמים ואלהי הארץ, אשר ברא את הכל בחסדו בששת ימים, ולבסוף ברא את האדם. והנה האדם הזה אף שבכמותו הוא מקטני הברואים ואתריתם בזמן, אָבֵל באיכותו אם יזכה להתדבק בה' ויררו לעשות רצונו הוא ראשם בפשיכות, וכמו שאמר הכתוב וישעה ס"ו א-ב, "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הים רגלי וגו' ואת כל אלה ידי עשתה וגו' ואל זה אביט אל עני וינכה רוח וחרד על דבריו". ובעבורו הוכן הכל מתחלה בהשגחה ימים, ונתן תחת רשותו דגת הים ועוף השמים וכל אשר תרמש הארץ, כדי שיהיו הכל מוכנים לתועלתו ולשמשו. והוא נברא לשמש את קונו בלמוד התורה ובקיום מצוותיה, שבשכיל זה היה כל הבריאה, וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ל"ג, כ"ח): "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם וְלַיְלָה חקות שמים וְאָרֶץ לא שמתי". וכל פנות השם יתברך הוא רק לטובתנו, כדי שעל ידי זה יהיה ביכולתנו לקבל השפעת טובו ורב חסדו בעולם הזה ובעולם הבא, וכמו דכתיב (דברים ו, כ"ד): "וְרָצוּנוּ ה' לעשות את כל החקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים לחייתנו כהיום הזה".

והנה מלת "כהיום הזה" לכאורה אינו מדקדק, ואמרתו לכאר זה על פי מה שבארתי אצל הקטוב בפרשת אחרי ויקרא י"ח ה': "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", וְתִרְגַּם אונקלוס "וְחֵי בְהֵם" בחי' עֲלָמָא, ואמרתו דבאר דבריהם הוא כפשוטו. כי הנה ידוע דכל הנבראים, הן מה שנגמצאו פה בארץ ממין האדם ולמטה, והן מה שנגמצאו בשמים והם המכונים בשם צבא השמים, ואף הגבוה שבגבוהים, כלם צריכים להשפעת השם יתברך, כי שלם התכלית השלמות אין לנו רק ה' אחד, וכמו שכתוב (נחמיה ט, ו'): "אתה שפית וגו' ואתה מתיה את כלם", אך אין השפעת מוזהם כמו שלנו, שהוא מוון רוחני ודק, וכמו שכתוב (תהלים ע"ח, כ"ה): "לחם אבירים אכל איש", ואמרו חז"ל (יומא ע"ה) זהו לחם שפלאכי השרת אוכלים אותו.

ולפי זה פשוט דאף הנשמה בצאתה מגוף החמרי צריכה מוון, דכמו בשור גוף האדם, בעת שפושט ממנו בערב שבת קדש המלכות של חל ולבוש של שבת, וכי סלקא דעתך שלא יאה צריך למוון מחמת זה, הנה דבור ממש בענין הנפש, דכי משום שפושטה לבושה מעליה והוא יתור והבשר, כמו שכתוב (איוב י"א, א): "עור ובשר תלבישיני", לא תהיה עוד צריכה למוון שחינה. וְגַדַר מוונה כך, בעת אשר הנפש מסתמרת בעולם הזה בלבוש הגשמי שלה, קבע הקדוש ברוך הוא את מוונה גם בן דבר שיכולין לקבלו בחושים הגשמיים, מה שאין בן אחר כך אינה יכולה להיות מדבר הגשמי. אחד, מצד שהוא גשמי, ועוד, שהמוון הגשמי מפוין שבראייתו פה הוא בעולם הגבול תחת הנומן, אף אם המוון הוא טוב מאד לא יוון את האדם רק לזמן קצר יום או יומים ומעט יותר, אָבֵל לעולם בודאי לא. והנשמה הלא היא שם נצחית וצריך גם בן שיהיה מוונה ענין דק רוחני נצחי, לכך הקדוש ברוך הוא ברב חמלתו נתן לנו התורה הקדושה, שהיא גם בן נצחית, ועל ידי קיימה מאיר אור ה' על נפשנו, ומאוותו האור אנו מתענגים שהוא מין תענוג רוחני, ועל זה נאמר (ישעיה נ"ח, י"ד): "אזו תענוג על ה'", וזהו מה שאמרו חז"ל (ברכות י"ז) צדיקים וישיבים וצרותיהם בראשיהם וננהיגים מזיו השכינה, והוא העיון הגדול מכל העדוים והעונות שבעולם שיכולים להמצאו, והוא המכתוב אהנו נצח.

וזהו שאנו אומרים בכרכת התורה שלאחריה, וחי עולם נטע בתוכנו, רצונו לומר, שבתוכנו אמה הישראלית נטע הקדוש ברוך הוא

נטיעה שנוכל לחיות בה לעולם, כי התורה היא להנפש כמו עץ החיים שבגן עדן, שהאוכל מפריו היה חי חיי הנצח, וגם להגוף כידוע (כתובות ק"א): שהאור תורה תחיהו ותעמידוהו לנצח. מה שאין בן בעובדי כוכבים לא יוכל לחיות הנפש רק בעודה מחברת לגוף ועל ידי מוון הגוף, מה שאין בן אחר כך שאין לה דבר שתחיה. תכרה לחיות כלה (אחר שהקבל סוריו על עולונותיה, שעל אותו העת נותנין לה חיות, כדי שתוכל לקבל הענין). וזהו שכתבה לנו התורה ויקרא י"ח ה': "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", דהינו בחי' עֲלָמָא וכמו שתרגם אונקלוס, רצונו לומר "בהם" דוקא בחקותיה ובמשפטי ולא בדבריהם אחרים.

וזהו גם בן מה שכתבה לנו התורה (דברים ל, ט'): "ואה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב", רצונו לומר, חיים ממש על פי ידי קיים התורה נמשך אור על הנפש שחינה אותו האור נצח.

וזהו גם בן מה שאנו אומרים בכרכת קריאת שמע, אהבת עולם ביה ישראל עמך אהבת תורה ומצוות וכו'. רצונו לומר, שלפי שאוהב אותנו אהבת עולמים לכן נתן לנו התורה ומצוותיה, כדי שבאורה נחיה לעולם. וזהו מה שאנו מסימין תכך כי הם חיינו וארך ימינו.

היוצא מדברינו, שהתורה הקדושה היא בפשיטות מוון רוחני להנפש, כמו הלחם שהוא מוון לגוף. וזהו שכתוב (משלי ט, ה'): "לכו לחמו בלחמי וישתו ביינו מסכתה", וכידוע שהלחם הוא רמו להלכות של התורה, ויין הוא רמו לסודות התורה הנצפונים בתוכה כמו היין הצפון בהעניבים. אם בן כלם שהאדם מחפש בכל כחותיו להשתפר מעות לקנות על כל פנים לחם לזון את גופו שלא יחלש ברעב ויתקצרו ימיו, על אחת כמה וכמה שצריך להכין מוון להנפש, והוא התורה ומצוותיה, כדי שלא תכלה נפשו וימות מיתה נצחית, חס ושלום.

הנה בכל זה יבאר הכתוב שהתחלנו בו, "וְרָצוּנוּ וגו' לטוב לנו כל הימים לחייתנו", הינו שעל ידי קיום חקי התורה נהיה חיים וקיימים לעולם אף בעולם הקבלי טוב. ושמא יאמר האדם מה צריך הוא להכין עבור חיותו שמה, הלא בסוף ימי חיו נפדר נפשו מגופו ומה שיק על זה הננה, לכך מסיים הכתוב "כהיום הזה", רצונו לומר כמו שאמר וראה שהאדם פה בזה העולם נברא עבורו מוון להחיותו בזה הזמן הקצר, בן נברא עבורו מוון רוחני להחיותו כל הימים והוא על ידי קיים התורה.

ושכר למוד התורה הוא גדול מאד מאד, כמו שאמרו חז"ל (נפא פ"א מ"א): אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם וכו' ותלמודו תורה כנגד כלם. וגם מתבונן להאדם מצוות על ידי למוד התורה למעט אין שעור, כמו שהביא הגר"א ראיה בשנות אלהיו מירושלמי, דכל תבה ותבה שאדם לומד תורה הוא מצות עשה בפני עצמה.

והנה אף שלמוד התורה הוא שכל מה שהאדם לומד אפלו בקנשים ובטהרות הוא מקיים מצות עשה דתלמוד תורה, מכל מקום עקר למוד האדם צריך להיות בלמוד המביא לידי מעשה, ועל בן אמרו חז"ל (ברכות ה'): "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב", אוהב ה' שערים המצניעים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות שביעקב, ועין בירוה דעה (סי רמ"ב) בש"ך שם שהביא בשם הפרישה, דצריך כל אדם ללמד הלכות בכל יום, כדי שהלמוד יביאנו לידי מעשה, ועל ידי למוד ההלכות מבטח האדם לידי חיי עולם הבא. אך שיהיה ללמד בכל יום, כדאיתא בבבבא (מגילה כ"ח) תנא דבי

הקדמה

ענינים מחדשים למעשה ונתפשט הוראותיו בישׂראל, לא נזכר כמעט בכל השערי תשובה כלל, כי מפני רבוי ספרי השו"ת שהיה משל עליו להעתיק לא העתיק ממפרכשי שלחן ערוך המצויין כמעט כלל, וספק על המעין כם. גם הרבה והרבה גאונים מפרסמים אשר נתפשט דבריהם בעולם אחר הדפסת השערי תשובה, כמו הגאון רבי עקיבא איגר, ודרך החיים, ומגן גבורים, וארצות החיים וכדומה. זאת ועוד אחרת, ראיתי בעני ועמל ישׂראל, כי עתה כשנצרך האדם לידע איזה דין למעשה שאין מכבר היטב בשלחן ערוך, הוא מכרח לחפש בכמה וכמה מהאתרונים, בפרי מגדים, ודרך החיים, וחדושי רבי עקיבא איגר, וחי אדם, ומחצית השקל ורבות כהנה, ואין קץ לעמלו.

אשר על נח בעונותיו ונתחזקתי בחסדי השם יתברך לתקן כל אלה, כי עשיתי בעזרת השם יתברך באור מספיק לידעתי על שלחן ערוך הנה עד אחר הלכות תפלה (לפת עתה), וקראתי שמו משנה ברורה, ובו בארתי בעזרת השם יתברך את כל דין ודיו שבשלחן ערוך בטעמו ונמוקו מנבאר ופוסקים אשר לא יהיה כספר החתום. גם בארתי בו במקום שנמצא דעות בין הפוסקים את מסקנת האתרונים להלכה על כל דין, ונתבאר ההוא מלקט מבי"ח, ודרישה ופרישה, ואלהיו רבא, ובאור הגר"א, ופרי מגדים, ובכרפי יוסף, ומאמר מרדכי, ומטה יהודה, ונהר שלום, ודגל מרכבה, ובאר היטב, ושערי תשובה, ושלחן ערוך של הגר"ז, ולבושי שרד, ושלחן שלמה, ודרך החיים, וחדושי רבי עקיבא איגר, וישועות יעקב, וחי אדם, ומחצית השקל, ומגן גבורים, וארצות החיים ורבות כהנה, וגם מכמה ספרי שו"ת.

ובשו"ת היריעה פתחתי שער ושמו שער הציזין, בו צינתי על כל דבר שבתוך המשנה ברורה, כדי לידע מבטן מי יצאו הפנינים האלו. ובמקום שראיתי דעות בין שני אתרונים גופא באיזה דבר, לא הייתי עצל בדבר מלחפש בכלל ספרי שאר אתרונים לראות אל מי להייתו עצל בדבר מלחפש בכלל ספרי שאר אתרונים הגר"א וז"ל שהוא אורן של ישׂראל ונתד שהלח תלוי בו וכדאי להכריע הדבר. גם חפשי בספרי ראשונים, אולי אמצא כם הדבר מפרש או שאר ראיה ברורה, כי ברוך השם יש לי הרבה ספרי ראשונים.

גם חברתי בצדו עוד פרוש אחד ושמו באור הלכה, בו באר בארבה כמה דינים שכתבתי במשנה ברורה ולא היה מקום בשער הציזין לכתבם, ועוד כמה ענינים עמקים.

ולא יחשב המעין שהעתיק מהפוסקים היה שלא במתכון וכמתעסק בעלמא, לא כן הדבר, כי עינתי בעזרת ה' בכל סימן במקורי הדינין בראשונים, וגם כמעט בכל האתרונים הנ"ל ראיתי להתבונן בדבריהם, וגם עינתי ה' שהשגתי את הספר נקנסת הגדולה על ארץ חיים ושיוורי נקנסת הגדולה, ועולת התמיד ולבוש עם האליהו וזטא, וכל זה הויעיל לי לענן ההתעמקה שאוכל להעתיק את דבריהם בטעמים ונמוקים ולא דברים קצרים חתכים, כי המעתיק את הדברים בקצור יוכל להגלד מזה כמה קלקולים ולכר אלו הדינים שהוכרו בכאר היטב מתוך איזה ספרי שו"ת שלא היה בידי, ובפרי מגדים ושאר ספרים הנ"ל לא הזכירו לענין זה, הכרחתי להעתיקם כמות שהוא.

ואכנה לה שמתוך פרושנו יהיה לכל אדם משנתו ברורה בטעמיה וכל פרטיה, כי גם את עקרי הדינים שבתוך הכאר היטב ושערי תשובה הנקסתי כלם בתוך משנתי.

ה' יזכני לפרש את יתר ההלכות שבשלחן ערוך הנה, ויחזק לבי לעבודתו, ונוקה לנחמת ציון במהרה בימינו, אמן:

אליהו: כל השונה הלכות בכל יום נכו', ואיתא במדרש 'שוחר טוב' בר קפרא אומר: למד אדם תרי הלכות בצפרא ותר ברמשא קים בנה ויכתורתי יהגה יומם וילילה" (תהלים א', כ').

והנה לפי זה נראה בעליל דחלק ארץ חיים הוא היות מקדם ללמד לכל, אף שכל ארבעת חלקי שלחן ערוך הם נצרכים למעשה, מכל מקום חלק זה הוא מקדם לכל, כי ידיעתו הוא הכרחי בכל יום מימי חיו לקיים התורה, ובלעדו לא ירים איש הישראלי את ידו ואת רגלו. ונכול לומר שזהו פונת הכתוב ויקרא י"ח, ה': "ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם", כי שמירה זה המשנה (כמו שפרש רש"י בפרשת אמר) ויקרא כ"ב, ל"א, ומה ילמד האדם מתחלה, "אשר יעשה" וגו', הינו הלמודים הנוגעים למעשה בכל יום מימי חיו.

ואך כאשר נתבונן נראה שבפונותינו הרבים מועטים האנשים הקובעים מודם לזה, והינו אף האנשים אשר נגע [יראת] אלקים בלבם ורוצים להתחזק במעו התורה ובקיום מצוותיה, ולאנשים כאלו היה מן הראוי שקדם כל הלמודים היה צריך להיות בקי בחלק הזה, כדי לידע את הדרך אשר ילך בה.

והתרתי לדעת סבת הדבר ומצאתי כי שמים הנה. אחת, כי השלחן ערוך לבדו בלתי למוד הטור הוא כספר החתום, כי הבית יוסף כשדר השלחן ערוך היה דעתו שלמדו מתחלה את עקרי הדינים ומקוריהם בטור ובית יוסף, כדי שיתשב הדין לכל אחד בדעתו בטעמו ונמוקו. אף לאשר שבטור ובית יוסף נמצא לפעמים כמה דעות חלוקין בכל דין ודיו, לכך ערך לפנינו את שלחנו הטהור לידע הלכה למעשה בכל דין ודיו, אבל לא היה דעתו שגלמד אותו בלחוד, כי אין הדין יוכל להתניש היטב בדעת האדם כל זמן שאין יודעו בטעמו ונמוקו. וגם על דין ידיעת השערים נפקא מזה כמה פעמים למעשה, כי כמה פעמים נתחבר בשלחן ערוך בסערי אחד דבר שהוא רק לכתחלה ודבר שהוא לעכובא אף בדיעבד, גם דבר שהוא מדאורייתא ודבר שהוא מדרבנן ונפקא מזה לענין ספק, וכדאי גונא עוד כמה ענינים עצומים בכל סימן וסימן אשר לא יתברר לאדם כי אם על ידי ידיעת טעמיהם. וילמדו כל דין ודיו שבשלחן ערוך במקורו וטעמו מן הטור ובית יוסף וכבר זה בומננו מאד על האדם, כי בפונותינו הרבים מתעט הלכות וגם השטרות נתגברו מאד, אשר אם ירצה האדם בלמוד בנה לידע על כון סימן אחד בינוני למעשה, יצטרך לעמל בו כמה ימים ולפעמים כמה שבועות, כמו סימן ל"ב וכדומה, ואם לא מי שחננו השם יש לו לב רחב ואין לו שום טרדה.

סבה שניה שגם למעט למוד השלחן ערוך לידעתי הוא, מפני שכבר הדבר מאד לידע מננו הדין למעשה, מפני ההתלקות רב הדעות המובא באתרונים, ואין האדם יודע איך לפנות את עצמו לימן או לשמאל. וכאשר ירצה האדם תמיד להחמיר בדבר גם זה איננו דרך כבושה, כי פעמים רבות הוא חמרא דאתי לידע קלא.

עוד ראיתי והתבוננתי, כי מעת שלקט וקצר הבאר היטב את דברי הט"ז ומגן אברהם, ועוד מפרשים ותשובות שקדמוהו, עד עתה הוא לערך מאה ושלשים שנה, ומאותו העת עד עתה רבו כמו רבו כמה גאונים מפרסמים מפרשי השלחן ערוך, אליה רבו, ומטה יהודה, ומאמר מרדכי, ורבות כהנה, וגם בשערי תשובה לא הובא מהם כי אם מעט מזער באיזה מקומות. ובפרט ספר הפרוי מגדים אשר הוא ספר נכבד מאד, אשר בו מבאר בכל סימן וסימן

א דיין הַשְּׁפָמַת הַבְּקָר. וכו ט' סעיפים:

א. *יִתְגַּבֵּר*⁶ *כִּאֲרִי לַעֲמֹד בְּבִקְרָא לְעֹבְדַת בּוֹרָאוּ*⁵ *שִׁיחָא הוּא מְעוּרָר*³ *הַשְּׁחַר. הגה ועל כל פנים לא יאחר זמן התפלה² שהצבור מתפללין (טור). הגה *שויתי ה' לנגדי תמיד*⁴ הוא כולל גדול בתורה ובמעלות⁷ הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם והתנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כשישיבתו והתנועותיו ועסקיו והוא מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקורבניו כדבורו כמושב המלך. כל שכן כשישיש האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שצאמר, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה', מיד יגיע אליו היראה

שְׁעָרֵי תְשׁוּבָה

*ארי. עין באר היטב ועין ש"ו שכחב שעקר התבונה הוא הנד הנד הרצ. ואמר כארי כו', ורואה שהוא על דרך שאמרו בימא דט, נפק אתא מנוריא דנורא מבית קדש הקדשים, ולזה אמר שיתגבר כארי גדול: *השחר. עין באר היטב ובכרמי יוסף כתב דבחרה שלפניו ליאת אף בוהר תב דף י אמת, שכחב, ועל דא אחתוב מיתה לשימא, וכתב שיערך עליו לא אף על פי שאינו רוצה לקום. ואם ארע שיהיה דחוקים ואין לו מי להשכיב איליו, נהגו קצת מבצילי הנפש שהולכים פחות פחות מארבע אמות, עין שם. ולא נתיירא לעינות דעמי, ועדיף שילך במרוצה שלא להשתות רוח רעה והשרות על ידיו, ובשוית שבוית יצאק חלק א סימן א כתב שאין נהדרים מליך ארבע אמות בלא נטילת ידים, ויש לומר ששקמו את עצמם על זה והדשכבא כדבא לא בהכרחות וכלא ביהתה ארבע אמות דמאי, עין שם. ופישוט שאין לסמוך על זה כי אם בשעת הדיקה, ועין באלתה רבה טעין קטן ד ועין לקמן סימן ד, מה שכתבתי בזה: *שויתי ה' עין באר היטב. וראיתי בחכמי בדיו רבך המסיד האלהי מהזירי ולמן לוקאורז זיל על מה לא ארבע אמותיו ושא שמות, והמנוחה כזה היתה בקרובא בשם שרתי, והטעם הוא כבדי שיהיה נזכר שלא לשייח שיהיה בתוך התפלה מאימת דחשם אשר לנגד עיניו, וכתב על זה בשם רודו ארני אכני זכב הגאון בעל תבואות שור שאמר ככליעתה הוהחה, אם לא שרתי ורוממתי, רצוני לומר, שיוכל לנגד שידם אף בלה שריתי, והתעורר מאד על זה, לפי של הרב אינם משמרים את השפחה כראש כל החיות, ועל דרך שאמרו בראש השנה דף יח ע"ב שעל דבטיילת אכרתא מן שטרתי עשאוו יום טוב, ולכן גם כן ראוי לאורו חיל לבטל המנהג, והארץ בדברי נאם. ונראה ובמנוחות הגדולים המצויים על קלף שקובעים בבית הנכנסת לפני העמוד או שאר מקומות שקובעים אותה פחת טבלא של זכוכית, לית לה ובה, ולא קפיד רק על אותו שמיניחו בסדרים, מטעמה דלעיל, ויש לומר שכל בא ליד מחיאת השם כאשר עיניו הרואות שהם הולכים לאבדו והתפחה, ובפרט שכתובין עליהם שמות אשר לא בדת. והמהזיר והנהגור ישיבילו בזה:

בַּאֲר הַיָּטֵב

א. *כִּאֲרִי בְּהִלְכוֹת קִשּׁוּת חֶלֶק ב סִימָן ג' וּבִסְפֵר בְּנֵי חַיַּא: ג. *הַשְּׁחַר. בשל"ה כתב טור, לחבר יום וליילה בתורה או בתפלה הן בבקר הן בערב, ומיד כשצנעו משנתו יטל ידיו ובהו יצאל מהוצאת שכבת ירע, ומכל שכן אם אינו רוצה לישון אף ששאר מבשב, של"ה. כתב בספר תולעת יעקב, איתא דבור, החולץ שחירת ארבע אמות ולא נטל ידיו מלב כו', עד כאן. ומהם מהי"ח על רבנו בית יוסף שלא כתב. ונראה, משום דרבא ורבא אין יכולין להנהר בכך ומושב שיהיו שגוגין ואל יהיו מודיין, משום הכי לא קתבו, שירי נכסת הגדולה וכן כתב דרך חכמה. ועין ביד אהרן סימן ד בהגהת הטור: ג. *שויתי ה'. שצציר שם הנהייה תמיד נגד עיניו בנקודת כזה יתווי וזה טור שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה תועלת גדול לעיני היראה. הארי ז"ל:

בַּאֲר הַיָּכָה

* *שִׁיחָא הוּא מְעוּרָר הַשְּׁחַר. נכון מאד להזהר לומר קדם כל שלש תפלות, הודאת היותי רצון המבקר בירושלמי פרק תפלת השחר, והינו בשחרית, מודה אני לפניך ה' אלהי אבותי שהוצאתני מאפלה לאורה. ובמנחה מודה אני וכו' שכשם שזוכיני לראות כששתמה במנחה כך זוכיתי לראותה בפעור. בערבית יחי רצון כו', כשם שהייתי מאפלה והוצאתני לאורה, כן הוציאני מאפלה לאורה: *הוא כ"ף ד"ף בתורה וכו'. הרוצה לקיים שריתי כראוי וידור לקיים מה שכתבתי בשם ספר החינוך, ומפני ג'ל חביבותם מאריך בפרק גדולים בספריהם. וזה לשון החנוך (במקדמו ובסימן כה כו חיה חיה תבן תפן) שש מצות חיובן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שישכח בהן קום מצות עשה, ואין קץ לממן שכן המצוות, ואלו הם. א. להאמין שיש אלה אהד בעולם שהמציא כל המצוות מאריך בפרק גדולים. ב. שלא נהגו ורצונו הוא כל מה שהוא נעשך וישקיה ושיהיה לעדי עד, והשואה הוציאנו ממצרים ונתן לנו התורה. והיה מצות עשה, כדכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו', ופרושו, תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוה המושגות, שהרי הוצאתיך מארץ מצרים. ב. שלא נהגו ורצונו הוא כל מה שהוא נעשך וישקיה שצאמר, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. ואפלו מודה שהקדוש ברוך הוא שולט על הכל, רק שידמה בדעתו ששטר הנגהת העולם למלאך או לכוכב, הרי זה מודה בעבודה ויה ועובר על לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, אלא יאמין שהקדוש ברוך הוא בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות, ואין לשום נבגא כח לעשות דבר בלתי רצונו, ולכן נקרא הקדוש ברוך הוא אלהי האלהים. ג) ליהדור, שצאמר,

מְשַׁנָּה בְּרוּרָה

א. *לְעֹבְדַת בּוֹרָאוּ. כי לך נבוא האדם, כמו שאמר הכתוב כל הנקרא בשמי וילכודי בראיתי וגו'. ואף *אם ישיאנו יצרו בתוך לומר איה תעמד בבקר כי חקר גדול, או ישיאנו בקרין לומר איה תעמד ממשנתך ועדין לא שבעת משנתך, והאריך עליו ואל ישמע לו. ויחשב בנפשו, אלו היה נצרך לעמד לשרת לפני מלך בשר ודם כמה היה זהיר ונרזי לעמד בהשקמה להקיין עצמו לעבודתו, כל שכן וקל וחמור כן בנו של קל וחמור לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ב. *השחר. בשל"ה כתב טור, לחבר יום וליילה בתורה או בתפלה הן בבקר הן בערב, ומיד כשייתעורר משנתו ואינו רוצה לישון יטל ידיו אף שנשא משכב, ומכל שכן שלא ילך ארבע אמות בלא נטילת ידים. וצריך מאד לזהר בזה. ובהנה הקדוש מ מפליג עבור זה בענושו למאד, כי הוא משהה על עצמו רוח הטמאה. ומכל מקום חלילה לעבר שום אסור עבור חסרון נטילת ידים, כגון לעצור עצמו מלקהשתין על ידי זה, או לקח מים שהכין חברו עבור עצמו, אם לא שפררו לו שיתן תפך תמורתם אחרים, ויש שנקשלין בזה. אם ארע שהמים רחוקים ואין לו מי שיקרבה אליו, ונהגו קצת מבצילי הנפש שהולכים פחות פחות מארבע אמות. וכתב השערי תשובה על זה דלא נהיך, דעדיף יותר שילכו במרוצה שלא להשהות רוח רעה על ידיו. יש אומרים דלענין זה אקרנין כלא ביהת כארבע אמות דמי, אבל *אין לסמוך על זה כי אם בשעת הדיקה, אם ארע כשמשכים בליילה שאין לו מים לטל ידיו שלש פעמים כראוי להעביר רוח הטמאה, אף על פי כן *חלילה לו לבטל מדרכי תורה משום זה עד שיאיר היום, אלא יטל מעט או נקה ידיו בכל מידי דמנאי, ויברך ויילמד, כדין התלמוד והפוסקים: ג. *שהצבור מתפללין. הנה, אף על פי שצציר שם הנהייה תמיד נגד עיניו בנקודת כזה יתווי וזה טור שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה תועלת גדול לעיני היראה. ויש שהיו גיליין ממתת זה לעשות מנורות של קלף מצזרים להניח בסדרים וכוחכים בהם שריתי ה' וגו' כן ארבע אמותיו ושא שמות, ומנוחה כזה היתה בקרובא בשם שרתי, והטעם הוא כבדי שיהיה נזכר שלא לשייח שיהיה בתוך התפלה מאימת דחשם אשר לנגד עיניו, וכתב על זה בשם רודו ארני אכני זכב הגאון בעל תבואות שור שאמר ככליעתה הוהחה, אם לא שרתי ורוממתי, רצוני לומר, שיוכל לנגד שידם אף בלה שריתי, והתעורר מאד על זה, לפי של הרב אינם משמרים את השפחה כראש כל החיות, ועל דרך שאמרו בראש השנה דף יח ע"ב שעל דבטיילת אכרתא מן שטרתי עשאוו יום טוב, ולכן גם כן ראוי לאורו חיל לבטל המנהג, והארץ בדברי נאם. ונראה ובמנוחות הגדולים המצויים על קלף שקובעים בבית הנכנסת לפני העמוד או שאר מקומות שקובעים אותה פחת טבלא של זכוכית, לית לה ובה, ולא קפיד רק על אותו שמיניחו בסדרים, מטעמה דלעיל, ויש לומר שכל בא ליד מחיאת השם כאשר עיניו הרואות שהם הולכים לאבדו והתפחה, ובפרט שכתובין עליהם שמות אשר לא בדת. והמהזיר והנהגור ישיבילו בזה:

שְׁעָרֵי הַצִּיּוֹן

א. א. מטור: ב. עין בשציר תשובה: ג. פשוט: ד. שערי תשובה: ה. שלחן ערוך של הגר"י: ו. פיר מגדים:

לח עמוד היומי: יום ה' כח אדר תשנב * יום ה' אדר תשנז * שב"ק יא אדר א תשנב * יום א טו שבט תשנז * יום א כ טבת תשנב * יום ג כו סלו תשנז

ג ר"ש אהא דרבכות
107 המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך. גם בהצנע לכת ויבשבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב, ומיד שיעור משנתו יקום 108 בנריות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה (טור):
ב. המשפכים להתחנן לפני בוראו לשעות שמשנתו המשמרות, שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה 109 ולסוף

שערי תשובה

7. המלעיגים. ועל כל פנים לא יתקוטט עמהם, בית יוסף: ה. בנריות. לאו דוקא אלא ישקה מעט ולא יעמד פתאם, גיטין דף ע. כתב בסדר היום, ובקומו יאמר, מודה אני לפניך מלך חי וקים שהתחנתי בי בשמי בחמלה, רבה אמונתך. ואין צורך לזה נטילת ידים אף שצדו מטנפוט, כי אינו מוזיר והם לא כנוי. ומכל מקום ללמד נראה דאסור, אור ירוע. ואחר נטילת ידים יאמר שם של מ"ב אפא בכח וכו': ו. ולסוף הלילה. והוא זמן שומרים לבקר, ואף בקרין. ואם הוא קרוב לזן התמה יאמר מתחלה הקנינו ואחר כך יתחיל שומרים לבקר, דרך חמקה. ובענין תפלת חצות צ"ח בספר הפנמות. ובוחר ונקהל משמע דלעולם תחשבין הלילה לשמים עשרה שעות הן בקרין או בחרף אף על גב דלענין תפלה אינו כן, עין סימן רלג, מגן אברהם. וע"ז עלת תמיד. והאחרונים קבלו דמשכבי עד קומי, ורצה לומר, משבועות שאומרים רוח שבו שכבי עד תשעה באב שבו קומי אין צורך לקום ללמד בלילה. ויש אומרים מתמשה עשר באב עד חמשה עשר באיר יקום. ויש אומרים דזמן שהה שמונה שעות, וסימן ישנתי אי"ז יתחיל. והכל לפי מה שהוא אדם. וכתב הארי"ל, וישעור

עין שם, אף האידנא נהוג עלמא למעבד הכי ואין כזה משום יתרא בכל ענין. וכן כתב בכרכי יוסף על דברי השבות יעקב וזו לשונו, באונינו שמענו ועינינו ראו בכמה עירות פטש המנוה להפך, עין שם. וכתב עוד שם, חכרת חצות שקבעו להם חדר סמוך לבית הנכנס, וראשי הקהלה רוצים שיאמרו בבית הנכנס כדי שיהיה גם כי עצהו ראשונים, כך ראי לכותב, אף אם יש בניהם איהו בחורים שלפעמים מדברים שיהיה בטלה ולא יעצרו עצמם מלשיח גם בבית הנכנס, מוטב שיתחזיקו בקביעותם בחתר. וכתב באגרת הרמ"ז (הוא ראשי הבות הרב רבינו משה וכו') שאין לעשות התקון בתחלת הלילה אף בקרין וגם לא בראש שמורה שניה, אלא מחצות ואילך. ויש להקדים השנה בתחלת הלילה כדי שיהיה על כל פנים לקום חצי שעה קודם אור היום, ובשעת הדיקא אף שעלה עמוד השחר יש קצת מציאות לתקון בו, עין שם. ויש בסמ"ק זו כתב שבמקומות שפרובים כפליחת עורב אצל השנה ועובד יום הכפורים באשמות וגם נרשין נפילת אפים, מהנהגה לעשות חקון חצות בכל השנה יש לו לעשות גם בערב ראש השנה. עין שם. ועין שם בסמ"ק טו, מי שרגיל לומר תקון חצות וקם באשמות וכבר העביר אומרים סליחות, ואין פנאי לומר שניהם, אומר תקון חצות כסדר הארי"ל, שהוא עקר גיורל יותר מהסליחות. וכתב בכרכי יוסף בשם מ"ה מר"א אוליא (הוא בעל חסד לאברהם) אחר שהשלים תקון חצות יאמר אני מאמין באמונה שלמה נחמתי ציון, אלהינו ברחמינו ונחמנו ויחדש עלינו מלכותו מהרה, עין שם:

באור הלכה

מִשְׁנֵה בְרוּרָה
לאור חיל לבטל המנהג, כי על פי הרב אינם משמרים את הקלף כראוי והשפכתה בראש כל חצות, וגם כמה פעמים בא לירי מחיקת השם. ונראה דבמגרות הגדולות המצדקות על קלף שוקבעים בבית הנכנס לבית העמוד מתח בטבלא יש לכוכית, שאין שרף בה טעם הנגיל, לבית לן בה, עד כאן לשונו. והקובעין בעמוד בלא טבלא יש למחות בידם, כי על ידי נהרות שוקבעין בעמוד בא ברב העתים לירי מחיקת השם חס ושלום: ה. מפני בני אדם. ועל כל פנים לא יתקוטט עמהם, מפני שמדת העזות מגנה מאד ואין ראוי להשתמש ממנה כלל אפלו בעבודת השם יתברך, כי יקנה קנין בנפשו להיות עד אפלו שלא במקום עבודתו יתברך (בית יוסף), וע"ז בבאור הלכה: ו. המלעיגים עליו. וכן לא אדם אדם בינוני עומד במקום גדולים לא יתביש מהם ללמד ולעשות המצוה, אף אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפניהם טוב יותר. וימיהו, בפני בינונים שלמדו ממנו, יש לומר טוב יותר לעשות בפניהם, שילמדו ממנו לעשות כמעשה אבות, אף וכן לבו לשם שמים ולא להתפאר בלילה: ז. גם בהצנע פתח, ורצה לומר אף בשיעה שהוא בביתו בהצנע, גם כן יהיה לכתו עם ה' אלהיו, וכמו שפסקים והולך: ח. בנריות. לאו דוקא, אלא ישקה מעט ולא יעמד פתאם, כי זה מדיק לגוף גיטין דף ע. טוב לומר תכך בקומו, מודה אני לפניך מלך חי וקים שהתחנתי בי בשמי בחמלה, רבה אמונתך.

שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ופרשו, שמע ישראל, ודע, כי ה' שהנה את הכל ברונו והוא אלהינו המשגיח בכל העולמות, הוא ה' אחד בלי שום שתוף. ד) לאיב המקום ברוך הוא, שצאבר, ואהבת את ה' אלהיך וגו'. וכיצד יגיע האדם לאהבה, הוא על ידי התורה, וכדאיתא בספרי, לפי שצאבר ואהבת איני יודע כיצד לאהב את המקום, תלמוד לומר והיך הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם, כלומר שעל ידי ההתבוננות בתורה יכיר את גזלתו של כל הקדוש ברוך הוא שאין לו ערך אלא קץ, ויתבישב האהבה בלבו בהכרח. וענין המצוה שיראה האדם להשיג כל מגמתו וכל מחשבתו אחר אהבת השם יתברך ויצריך בלבו כי על מה שיש בעולם מעשר ובנים וכבוד הכל הוא כאין נגד אהבתו יתברך, ויגיע תמיד בבקשת תכמת התורה למען ישיג וידעה בה', והקובע את מחשבתו בפניהם הגשמיים והבכלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג ולהשיג כבוד, כפי עשה זו וענושו גדול. ה) להיות יראת השם יתברך על פניו תמיד לבלי חטא, ועל זה נאמר, את ד' אלהיך תירא. וישיב דבר עברה לידו, חכ לבקיר רוחו ואתה אל לבו באותו הפקד, שהקדוש ברוך הוא משיגה בכל מעשי בני אדם אף אם יהי במחשך מעשיהם, וישיב להם נקם לפי רד המעשה, וכדכתב אם יפטר איש במחשבתו ואני לא אראנו נאום ה' וגו'. ו) שלא תתיר אחר מחשבת הלב וראית העינים, שצאבר ולא תתרו אחר לבבכם וגו', ואמרו חכמים, אחרי לבבכם זו אפיקורסות ואחרי עיניכם זו גנות, והבכלי אפיקורסות הוא כל מחשבות וזהו שות הפך דעת התורה, ובכלל גנות הוא כל שהוא ודוף אחר תאות העולם מבלי שיזנו בהם כלל לכוונת טובה, כלומר, שלא יעשה אותם כדי שיעמד בראי ויכיל להשתדל בעבודת בוראו רק פנתו תמיד לתרבות מענונים גדולים ואלים גשמיים. כל זה לקטתי מלשונו התקדש בקצרה, וקילורין הם לעינים, ואשרי המקום כראוי. וע"ז בחיי אדם כלל א שהאר"ך גם כן בהם:

* ויא יתביש וכו'. עין במשנה ברורה בשם הבית יוסף. ודע, והבית יוסף לא, אפיקורסות המתקוממים על התורה, ורוצים לעשות איהו תקנות בעניני העיו ועל לחש כלל לעינים ולא יתקוטט עמהם, אבל אם הוא עומד במקום שיש יד יזה יעבירו ואל יתעב מוצוה ה', ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו, כבגון זה

שער הגיון

ז. ב"ח: ח. פרי מגדים: ט. די אפרים: י. סדר היום:

הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על הדרך ועל הגלות רצויה: ג. **"ראוי לכל ירא שמים"** שיהא מצד רדואג על **"דרך בית המקדש"**: ד. **"טוב מעט תחנונים"** כבונה מהרבות **"בלא פונה"**: ה. **"טוב לומר"** פִּרְשֵׁת הַעֲקֵדָה וּפְרִשֵׁת הַמֶּן וְעֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת ***"ופרשת עולה ומנחה"** יי **"ושלמים"** יי וחטאת ואשם. הגה ודוקא ביחיד מטר לומר עֲשֵׂת הַדְּבָרוֹת כֻּל יוֹם, אֲבָל אִסּוּר

באר היטב

משניות קדם לכל דבר, ועל ידי זה זוכה לנשמה, כי משנה אותיות נשמה. ואם זכה לתקומת אמת, עת יהיה מסוגל מאד: ז. **"שירה מצד"** אבל התפלה התורה היא בשמחה. סלת בלילה: ח. **"בבונה"** רוצה לומר, כי משך לשון אנוס ויכול להאריך ומעט בתחנונים ואומרים בכונה, נחשב לפני הקדוש ברוך הוא כמו אותו שיש לו פניא ומאריך בתחנונים בכונה. מתיק ברה, וכן כתב די אהרן. ועין ש"ו ובהשבוית שבות יעקב חלק ב סימן מד. ועין חוספוט יום טוב שמכת אבות פרק ב משנה טז. ט. **"פרשת העקדה"** קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת. עלת תמיד, וכן כתב בעל שמי ידות וסלת בלילה ויבנה הגדולה, עין שם. וכתב הבתני פרשת צו. שאין די באמירה, אלא בבאור הפרשה וכבר נפלאות ה'. וכן פרש מה שכתוב כל האומר תהלה לך שיש פעמים בכל יום מקבץ לו שהוא בן עולם הבא: י. **"ושלמים"** ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים, אבל חטאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המגן אברהם, למה כתב הבתני יוסף עולם עולה וכרי חטאת וכרי, הלא קימא על חטאת קדם לעולה, ומישיב. ומתוך תרועה הגולה, כשיודע שנתחייב חטאת יאמר חטאת קדם, עין שם. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם החטאת:

משנה ברורה

"ותבת תחמלה יהיה באנתחמא, ויבה אמונתך בלי הפסק, והוא מן הכנות הדרשים לבקרים וגו', שהקדוש ברוך הוא מקיים אמונתו להתזיר נשמות המפסקים בבקר." ואין צורך לזה נטלת דברים ואף אם נדיר מטנפות, כי אין מוזכר בזה הפסח לא שם ולא כנוי. ומכל מקום ללמד **"נראה דאסור קדם שנטל ידיו, ובלאו הכי אסור קדם ברכת התורה."** ועין לעיל סוף סעיף קטן ב:

בבונה עין באר היטב. ועין בשבות יעקב חלק ב סימן מד. ובכרבי יוסף כתב שראוי לקבץ עת ללמוד בספר מוסר, כי על הנהגה כו', וקבלתי כי תכלין היצר הרע הוא מוכתה מוסר מאמרי תו"ל. עין באר היטב. הביא קצת ויבנה אברהם דנהא חטאת קודמת לעולה. ובספר דעת קדושים כתב לתרץ, ודחמא מלביד הכפרה בדם איכא נמי אכילת בשר, שכתובים אכולים ובעלים מתקפריס, ואמרו תו"ל בזמן שבת המקדש קדם מוכח

שבות יעקב חלק ב סימן מד. ועין חוספוט יום טוב שמכת אבות פרק ב משנה טז. ט. **"פרשת העקדה"** קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת. עלת תמיד, וכן כתב בעל שמי ידות וסלת בלילה ויבנה הגדולה, עין שם. וכתב הבתני פרשת צו. שאין די באמירה, אלא בבאור הפרשה וכבר נפלאות ה'. וכן פרש מה שכתוב כל האומר תהלה לך שיש פעמים בכל יום מקבץ לו שהוא בן עולם הבא: י. **"ושלמים"** ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים, אבל חטאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המגן אברהם, למה כתב הבתני יוסף עולם עולה וכרי חטאת וכרי, הלא קימא על חטאת קדם לעולה, ומישיב. ומתוך תרועה הגולה, כשיודע שנתחייב חטאת יאמר חטאת קדם, עין שם. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם החטאת:

באר הלקה

מה שיכול, וידו הפלך עליו השלום אמר, הלא משנאיד ד' אשאנא ובתקוממידא מקטושת, תכלית שואה שנותאים וגו': * **"ופרשת עולה"** מתחלת ויבא עד ואם מן הצאן. ופרשת מנחה, מן ונפש עד תקריב. ונא יש לו פניא, וקרא גם בפרשת צו מן ונא תורה הפנחה עד ומדשו (שמלה תרשה) ובהן יוסיף פסוק וכל מנחת כהן כליל תהיה. ופרשת שלמים, מן ואם זבח שלמים עד ואם מן הצאן, ובפרשת צו, מן

ג. ראוי לכל יכו' והמקבלים האריכו מאד בגדל מעלת קימת חצות כי רבה היא, וכבר נדפס בסדורים סדר הנהגה על פי כתיב האריז ו"ל. וזמן חצות" הוא תמיד באמצעות הלילה ממש בכל מקום, ואפלו בלילות הארכות או הקצרות, והיא שמים עשרה שעות אחר חצי היום. והעת להתאונן על הדרך **"וכן יתר שיהיה קדם חצות מוט, ומחצות ואילך יעסק בתורה, ובסוף הלילה"** יי בקוש צרכיו, ויש אומרים אז שומרים לבקר. ואם הוא קרוב להנצח חממה יי יאמר המזמורים לבד וידלג הקינות ואחר כך יאמר שומרים לבקר. ואחר התקון שעור משניות קודם לכל דבר. ואם זכה לתקומת האמת, עת יהיה מסוגל מאד. האחרונים קבלו, משככי עד קומי, הנינו, משבועות שאומרים שככי עד תשעה באב שאומרים קומי, אין צורך לקום בלילה. ויש אומרים, מט"ו באב עד ט"ו באייר יקום, והנהוגים על פי קבלה סוכרים שצריך לקום תמיד. חבורה שנתחברו יחד לומר תקון חצות בצבור אין למנועם, ואדרבה, ברב עם הדרת מלך. וטוב יותר שאמרו את התקון בבית הכנסת משיאמרוהו בחדר הסמוך לו. דבית הכנסת קדיש טפי, וגם שיהיו מועשרה הראשונים. וצריך ביחוד להזהר מאד משיחית חלין בעבורם בלילה. ומי שאינו יכול להשכים קדם אור הבקר, מקום שיש טבעו זה שהוא יודע עצמו שאם יקום באשמרה יישן בעת התפלה, ומוטב לישן כל הדרך. ומכל מקום **"יהיה זהיר מאד לומר שעה ולפחות חצי שעה קדם קריאת השמש לבית הכנסת, כדי שיהיה יוכל להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיאות: י. שיהיה מצד"** אבל התורה והתפלה **"יהיה בשמחה"**: יא. **"דרך בית המקדש"**. כתב של"ה, שבכל סעודה יאמר על נהרות ככל, ובשבת וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשבט ד' וגו'. והעקר שידע מה קאמר, יי ואחר פונת הלב הן הדברים:

ד. יב. בלא בונה אבל אם המרבה פון גם כן, מהרבה טוב יותר. ואם הממעט **"יש לו אנוס ואינו יכול להאריך, או שהוא משער בעצמו"** שאם יאריך לא יהיה יוכל לכוון, ומעט בתחנונים ואומרים בכונה, נחשב לפני ה' יחברך כמו אותו שיש לו פניא ומאריך בתחנונים בכונה, ועל זה שנינו, אחר המרבה האחד הממעט ישכון לבו לשמים. וכן **"לענין תלמוד תורה הענין פן, כי הכל תלוי לפני ה' יחברך אם עושה כל אשר בכתו לעשות."** ומי שהוא בעל תורה ויש לו לב להכין וללמד, **"יכול למנע מלומר הרבה תחנונות ובקשות הנדפסות בסדורים, וטוב יותר שלמד במקומם."** יי וצריך האדם לקבץ לו עת ללמד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט ואם הרבה, כי הגדול מחבור, יצרו גדול היגונו, ותכלין הניצר הרע עת תוכחת מאמרי תו"ל:

ה. יג. פרשת העקדה יי קדם הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת המן אפילו בשבת. ואין די באמירה, יי אלא שיתבונן מה שהוא אומר וכידי נפלאות ד', וכן מה שאמרו במגרא, כל האומר תהלה לך לך שיש פעמים בכל יום מקבץ לו שהוא בן עולם הבא, גם כן באופן זה. וטעם לאמירת כל זה, **"כדי שיהיה קדם חצות מוט, ובסוף הלילה"** יי בקוש צרכיו, ויש אומרים אז שומרים לבקר. ואם הוא קרוב להנצח חממה יי יאמר המזמורים לבד וידלג הקינות ואחר כך יאמר שומרים לבקר. ואחר התקון שעור משניות קודם לכל דבר. ואם זכה לתקומת האמת, עת יהיה מסוגל מאד. האחרונים קבלו, משככי עד קומי, הנינו, משבועות שאומרים שככי עד תשעה באב שאומרים קומי, אין צורך לקום בלילה. ויש אומרים, מט"ו באב עד ט"ו באייר יקום, והנהוגים על פי קבלה סוכרים שצריך לקום תמיד. חבורה שנתחברו יחד לומר תקון חצות בצבור אין למנועם, ואדרבה, ברב עם הדרת מלך. וטוב יותר שאמרו את התקון בבית הכנסת משיאמרוהו בחדר הסמוך לו. דבית הכנסת קדיש טפי, וגם שיהיו מועשרה הראשונים. וצריך ביחוד להזהר מאד משיחית חלין בעבורם בלילה. ומי שאינו יכול להשכים קדם אור הבקר, מקום שיש טבעו זה שהוא יודע עצמו שאם יקום באשמרה יישן בעת התפלה, ומוטב לישן כל הדרך. ומכל מקום **"יהיה זהיר מאד לומר שעה ולפחות חצי שעה קדם קריאת השמש לבית הכנסת, כדי שיהיה יוכל להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיאות: י. שיהיה מצד"** אבל התורה והתפלה **"יהיה בשמחה"**: יא. **"דרך בית המקדש"**. כתב של"ה, שבכל סעודה יאמר על נהרות ככל, ובשבת וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשבט ד' וגו'. והעקר שידע מה קאמר, יי ואחר פונת הלב הן הדברים:

שערי הציון

ואור ורוע הגדול: כג. ט"ו: כד. באר היטב ואלהי וזאת: כה. לקם חמדות ואלהי וזאת: כו. ברבי יוסף תתי אדם בהלכות יום הכפורים, עין שם שכתב שהוא יותר חיוב מלמוד משניות: **ד. כז. באר היטב:** כח. מגן אברהם: כט. ט"ו: ל. די אפרים: לא. מגן אברהם:

יא. שערי תשובה: יב. אליה וזאת: **ג. יג.** שערי תשובה וארצות היםים ושאר הרבה אחרונים, הלא כמגן אברהם: יד. מקדש מלך וארצות היםים: טו. מגן אברהם וארצות היםים: טז. ארצות היםים והשאר הוא מאד היטב ושערי תשובה: יז. אליה רבה ופרי מגדים: יח. תתי אדם: יט. אחרונים: כ. פרי מגדים: כא. מגן אברהם: **ד. כב.** אחרונים

לאמרם ^{ל"ז} בצבור (תשובת הרשב"א סימן קפד) : **ו**. **פְּרָשִׁיּוֹת הַקְּרָבֹנוֹת לֹא יֹאמַר אֵלָּא "בָּיִוִם"** (ועי' לקמן סימן מז סיף ג'): **ז**. **כְּשֵׁיִסִים פְּרֵשֶׁת הַעֹלָה יֹאמַר הֵי רֵצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שִׁיְהִיָּה זֶה חֵשׁוֹב וּמִקְבַּל כָּאִלוּ הַקְּרָבָתִי עֹלָה, וְכֵךְ יֹאמַר אַחֵר פְּרֵשֶׁת הַמִּנְחָה וְהַשְּׁלֵמִים, מִפְּנֵי שָׁהִם "בָּיִוִם" נִדְבָּה : ח**. **יֹאמַר "עִם הַקְּרָבֹנוֹת פֶּסוּק" ^{ל"ח} "וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יַד הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לַפְּנֵי ה' : ט**. **כִּי־שֶׁ נִשְׁחָט לֹמֵר פְּרֵשֶׁת הַכִּיֹּר, וְאַחֵר כֵּךְ פְּרֵשֶׁת תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, וְאַחֵר כֵּךְ פְּרֵשֶׁת הַתְּמִיד, וְאַחֵר כֵּךְ פְּרֵשֶׁת מִזְבֵּחַ מִקְטֵר קִטְרָת, וּפְרֵשֶׁת סַמְנֵי הַקְּטֵרָת וְעִשְׂתֵּי:**

באר היטב

יא. בצבור. מפני כופרי ישראל, שיאמרו אין תורה אלא זו, ובפרט בזמננו. ולכן אין כותבין אותו על קנטרס המיוחד לצבור, לחם שמדות, מן אברהם, שריר גנסת הגדולה. ועין בית יוסף סימן קכה. ומהרש"א כתב דלא אסר הרשב"א לאמרו בצבור אלא לקבוע בין הקרבנות כמו קריאת שמע, אבל קדם ברוך שאמר מתי אפלו בצבור. ואנן נקטינן לאסר בצבור כלל וכלל, ובחידי דוקא קדם התפלה או אחריה, אבל לקבוע בתוך הנכרות גם ליחיד אסור, עלת תמיד. ועין שבות יעקב חלק ב סימן מד: **יב. ביום.** דאין הקרבנות קרבין אלא ביום. ויש לומר פְּרֵשֶׁת הַקְּרָבֹנוֹת מְעַמָּר, דנקמא לן ודיושב פסול לעבודה, עלת תמיד, יד אהרן. וכן יש לומר מוזמר לתודה מְעַמָּר. דף כ': **יג. בגדברה.** אבל אחר חטאת או משפיע מדרבי המחבר דלא יאמר, שאין אלו באין בגדברה. ואפלו אחר אשם תליש נמי לא יאמר, מכבאי בלשחן ערוך רצון, רק שאימר בלשחן ספק. דהניגוי יהי רצון מלפניך אם עברתי עברה שחייבים עליה חטאת שיהא זה נחשב כאלו הקרבתי חטאת, עין שם. ומגן אברהם ושו"ת השו"ת שו"ת, עין שם. והעילה כאלו אברהם דיש לנהג דאחר פְּרֵשֶׁת האשם יאמר יהי רצון מלפניך אם נתחייבתי אשם יהי רצון וכי, דאשם לא בעי דיעה בתחלה. אבל אחר פְּרֵשֶׁת חטאת לא יאמר כלום, עין שם. ועלת תמיד ואזלה וטא ובספר בני חיא ויד אהרן פלג כאחד הסימו דלעת מהרש"ל דיאמר, אם נתחייבתי חטאת יהא זה נחשב כאלו הקרבתי חטאת, ואם לאו הרי אני קורא בתורה, ושפיר דמי, עין שם. ועין בספר זבח השלמים סימן א ובחשובות אמונת שמואל סימן גג. כתב בשלי"ה, דבשבת יום טוב לא יאמר יהי רצון. דאין קרבין נדבה כא בהם, אבל הפירשיות אין הפסד לאמרין בקורתא בתורה, ומכל מקום אם תלמיד חכם הוא מוטב שיצטק בפרישה דיומא. ובספר סלת בלוהה כתב, ושאר קרבנות לא יאמר אפלו אם פנתו בקורתא בתורה, וכן העתיק האבא היטב אשר לפני, עין שם. ולא ידעתי למה: **יד. ושחט אותו.** עין בית יעקב סימן קח. כתב תשו"ת האומר ונשלמה פרים שפתינו קדם פְּרֵשֶׁת

משנה ברורה

טז. בצבור. מפני הכופרים, שיאמרו אין תורה אלא זו, ובפרט בזמננו. ולכן אין כותבין אותו גם כן על קנטרס המיוחד לצבור. יש שכתבו, דלא אסור לאמרו בצבור אלא לקבוע בין הקרבנות כמו קריאת שמע, אבל קדם ברוך שאמר מתי אפלו בצבור. ואנן נקטינן לאסר בצבור כלל וכלל, ובחידי דוקא שלא בתוך התפלה, אבל לקבוע בתוך הנכרות גם ליחיד אסור [עלת תמיד וארצות החיים]:

ו יז. ביום. דאין הקרבנות קרבין אלא ביום, **יב** אבל פְּרֵשֶׁת הכיור ופְּרֵשֶׁת תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן כולל לאמרם גם פְּרֵשֶׁת הַקְּרָבֹנוֹת בלילה. ואם צריך צמידה, עין בסימן מה במשנה ברורה סיף קטן א. כתב בשלי"ה דבשבת יום טוב לא יאמר יהי רצון, דאין קרבין נדבה כא בהם, אבל הפירשיות אין הפסד לאמרין בקורתא בתורה, ומכל מקום אם הוא בן תורה, מוטב יותר שיצטק בפרישה דיומא. מן שהוא אבל **יד** לא יאמר פְּרֵשֶׁת הַקְּרָבֹנוֹת:

ז יח. באים בגדברה. אבל אחר פְּרֵשֶׁת החטאת **לד** לא יאמר כן, לפי שאינה באה נדבה, אלא אם כן עבר עברה שחייבים עליה חטאת, **לז** וכן אשם ואשם תלוי קמא לן דאינה באה בגדברה. והאחרונים כתבו בשם רש"ל, דיש לומר אף לאחרי חטאת ואשם יהי רצון, רק שיאמר בלשחן ספק, דהניגוי, יהי רצון מלפניך, אם עברתי עברה שחייבים עליה חטאת, שיהיה זה נחשב כאלו הקרבתי חטאת, ואם לאו **ל"ח**: **י** יהיה קורא בתורה, וכבאי יגוא יאמר גם כן אחר פְּרֵשֶׁת אשם. אך מהגן אברהם הקשה עוד, איך יאמר אם נתחייבתי חטאת, הא קמא לן לענין חטאת דבעי דידיעה בתחלה שחטאת. עין על הנעלה מהגן אברהם, ולענין חטאת לא יאמר כלל יהיה רצון, רק לענין אשם תלוי יוכל לאמר יהי רצון זה דעל תגאי. אך אם לבו נוקפו שמא יעבר על חטא ועדין לו ידיעה שחטאת ויזבח, ויכל לאמר זה יהיה רצון אחרי חטאת בדרך תגאי ושפיר נשתחו: **ח יט. עם הקרבנות.** וכהיום **ל"ז** נוהגין לאמרו אחר פְּרֵשֶׁת התמיד: **כ. ושחט אותו.** דאיתא במדרש **ל"ח** ויכל מי שאומר פסוק זה הקדוש ברוך הוא וזכר עקרת יצחק:

שניר היינו

ל א. מגן אברהם: לג. פרי מגדים: לד. תבואת שור: לז. אלה טור: לו. מגן אברהם: לז. תבואת שור ושפיר תשובה: ח. לת. פרי מגדים: לט. ט"ז:

שניר תשובה

מכפר, עכשו שלחנו על אדם מכפר עליו, ופרש רש"י שאוליכם על שלחנו ענינים מהגנים, ואין יהיה רצון שאומר חטאת עולה רק במקום וריקת הדם אבל אכל במקום אכילת בשר, ואין יהיה רצון עולה במקום להקבין על החטאת, מה שאין כן יהיה רצון על העולה שהיא בלה לליל הוא העולה במקום כל התרין, לכן יהיה רצון של עולה קודם, עין שם. ועין בשם יעקב סימן ב מה שכתב בזה: **בצבור.** עין באר היטב. וכתב בקנטרס טוב עין סימן י מהמח"ל ו"ל משמע שאין לאמרם אפלו ביום, אך אפשר שהקפידא קדם התפלה, אבל לאחר התפלה אם יקרם באמצע קביעות מפורד שפיר דמי, עין שם. **גדברה.** עין באר היטב. וכתב בשם יעקב סימן ב שהנהגים לומר פְּרֵשֶׁת של הקרבנות בכל יום יכול לומר גם פְּרֵשֶׁת של חטאת ואשם אפלו ביום שאמר יד הכופרים, אבל יהיה רצון על חטאת לא יאמר כלל, ויש אשם יאמר בלא השנה בדרך ספק אם נתחייבתי, או מכל מקום ביום שפיר יאמר יד הכופרים לא יאמר כלל. ועין בתבואת שור סימן ה עיף קטן ו טו מה שכתב בענין זה, ועי' בספר שור דף קח, ודעה שאם לבו נוקפו שמא יעבר על חטא ונדע לו ויזכה, יאמר גם כן אחר חטאת בדרך תגאי, ושם מכאן כל פרטי דיני אמירת הקרבנות בארן. ובאמנות שמרוא סימן גג כתב הן לקראי שהקשה מהגן אברהם, דאשם נזיר אינו כן אלא כשנטמא, בשם חכם אחד, והוא ז"ל כתב על זה דלא קשה מדי, ולענין חטאת של יהי רצון ויכל לכוון לאשם נזיר, כיון ששלל ידו נזיר זה באם ישמא יביא אשם, מקרי נזיר ונדב. ובכנסת ויחזקאל טור סימן כג כתב לקרין משום שאנו נטמאי מים, עין שם. ובמאיר ויחיים סימן א כתב שהיה מותר, וגם מה שכתב בתבואת שור ערוך עיף. ולענין הווי מסוי שיהי רצון לא יאמר כלל, אך בדרך תגאי, ויש אשם ואשם יאמר יד תגאי, עין שם. וכבר כתבתי בהנחת הסבור שור הוא כן עפר. ועין תשובתי יעבי"ץ חלק א סימן סג, ובקנטרס טוב עין סימן י וכבר יודו בשבת דף ע. ועין ביד אפרים מה שכתב לפרש דברי הגאון מהר"י מפאנזא ז"ל שהביא מהגן אברהם עין שם: **יט. ושחט אותו.** עין באר היטב. וכתב הבית יעקב סימן קח דמה שכתב בכתב ידו שבלשחן ערוך פסוק ושחט אותו כי יאמר עם הקרבנות, זה נמשך למה שכתב לפני זה שלא יאמר פְּרֵשֶׁת הַקְּרָבֹנוֹת אלא ביום, ולא יאמר בסדר הפעמרות קדם אור היום פְּרֵשֶׁת הַקְּרָבֹנוֹת, אבל מכל מקום יאמר פסוק ושחט, ושחיתע ויזריק כשרה בבלילה, ומכל מקום ביום שאומר פְּרֵשֶׁת הַקְּרָבֹנוֹת אין לו לזלגו שביל שזאמר אותו קדם אור היום, אבל אין הנגנה לאמרו בפני עצמו בשביל וזכר עקרת זחק, כמו שנוהגין קצת לומר קדם אור היום, שפיר התורה הוא בשמאור עם הפרישה, עין שם. וצריך עיון על דבריה, ובאמת האי קרא ודחשת לאו בענינה דפְּרֵשֶׁת התמיד מתיבא, ומה שכתב שהשחיתע ויזריק כשרה בבלילה, במחילה כבודו שגגה הוא, וש"ס ערוך בותחים יעקב

באר היטב

וזאת תורת השלמים ער ומדברר סיני, והוא גם כן פְּרֵשֶׁת תורה, ואחר כך פְּרֵשֶׁת נסכים בפְּרֵשֶׁת שלח, עין ודבר דכי תתאר ער תאכסם. ופְּרֵשֶׁת חטאת בוירקרא, מן וגפסת אתח חטאת ער ונשלח לו וגפסת ער. ואם יאמר עם בפְּרֵשֶׁת צו, זאת תורת החטאת ער באש תשרוף (שלמה חדשה). ופְּרֵשֶׁת אשם בפְּרֵשֶׁת צו, מן וזאת תורת האשם ער אשם הוא. (ואם יש לו פניא יקראו גם בוירקא) (שם). ופְּרֵשֶׁת עולה ויורד גם כן, דהיא באה על שבועת שבויו, מן וגפסת כי חטאת ער ודויתה לכוון פמנחה (מן אברהם). ועין בפרי מגדים דמספאל אם צריך לומר פְּרֵשֶׁת נסכים שלש פעמים, לעולה

הַלְכוּת הַנִּהְגוֹת אָדָם בַּבְּקָר סִימָן ב

ב דין לבישת בגדים. וכו' ו' סעיפים:

- א. * לא ילבש חלוקו ^א מ'שיב (טור), * אלא יקח חלוקו ויכניס בו (ראשו) וזרועותיו בעודנו שוכב, ונמצא ^ב פשיקום שהוא מקסה: ב. * אל יאמר הנני בחדרי חדרים מי רואני, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו: ג. * ידבקק ^ב בחלוקו ללבשו פדרכו, שלא יתפך הפנימי ^ג לחוץ: ד. * ינעל מנעל ^ד ימין תחלה ולא יקשרנו, ואחר כך ינעל של שמאל ויקשרנו, ויחזור ויקשר של ימין. הגה ובמנעלים שלטו שאין להם קשריה, ינעל של ימין תחלה (וחספוט פרק כמה אשה ד' א'): ה. * כשהחולץ מנעליו "חולץ של שמאל תחלה: ו. * אסור לילף ^ז בקומה זקופה. * ולא ילף**

א מגמרא דשבת קי"ח.
ב טור ותענית י"א הינה
ז, י. ג. שבת קיד' ד שם
סא. ה. שבת שם.
1 קרושין לא.

שערי תשובה

הדמי דקסול, וכוונת פנים אחת עלה מאור הלכה ודמו כו', והוציאהו לביית הפרשה.
ועבא בשו"ת חכם עבי ששהיג עליו בזה בסיומן כו', עין שם: * לחוץ. עין באר
החכם וכתב בכבוד שור דף קיב ע"ג דאם לבש חלוקו מהפך, אפלו אינו תלמיד
הסם יתפנו על כל פנים לנרץ מפלה, עין שם: * ימין תחלה. עין באר היטב

הדמי דקסול, וכוונת פנים אחת עלה מאור הלכה ודמו כו', והוציאהו לביית הפרשה.
ועבא בשו"ת חכם עבי ששהיג עליו בזה בסיומן כו', עין שם: * לחוץ. עין באר
החכם וכתב בכבוד שור דף קיב ע"ג דאם לבש חלוקו מהפך, אפלו אינו תלמיד
הסם יתפנו על כל פנים לנרץ מפלה, עין שם: * ימין תחלה. עין באר היטב

באר היטב

התמיד ואיזה מקומן, טעות הוא, דגם טעאת נזכר שם, ושמו אינו חוב, והיו כמביא
חלון בעצורו, אלא יאמר ונשלמה פרים שפתינו במקום קרוב תמיד, עין שם:
א. מ'שיב. דאז בהכרח ינעל גופו. אימא בש"ס, חלוק של תלמיד חכם, כל שאין
בשרו נראית מתחמיו טעם. והאידנא אין נהרגין בזה, משום שהולכין הכל בכתמי
שוטים ואין בשרו נראית, מגן אברתם: ב. לחוץ. ונראה הסתירות המגנות ויתגנה
חכם אם לבש החלוק הפתקה צריך להפכה, אבל שאר איניש דעלמא זיהר לתחלה
קשה לשכחה. וישים שני צדי המלבוש כדי ימינו וילבש תמיד ואחר כך השמאל, ויכון כי הכל נכלל בימין ומן הימין בא לשמאל, כתבים: ג. * ימין תחלה. דיש
חשיבות לימין לענין ביהו"ו ובחן ורגל, וישמאל ענינו חפלין, משום הכי נחלק לכל אחר מצלה, לדתנו תשובה לשמאל, ותשובת תפלין הוא בקשריה,
וכשרוחץ וסך, ימין תחלה, ואם רוחץ על גופו, ראש תחלה, עין מגן אברתם ועלת תמיד: ד. בקומה זקופה. אפלו פחות מארבע אמות, ב"ח ט"ז ומגן אברתם.

משנה ברורה

א. א. מ'שיב. דאז בהכרח יתגלה גופו, והאדם צריך להתנהג בצניעות
ובחושבא לפני הקדוש ברוך הוא. ואפלו כשהוא לילה ובחדרי
חדרים, הלא מלא כל הארץ כבודו, וכחשכה וכאורה לפניו יתברך. וכן
צריך לזוהר תמיד מחמת שם זה שלא במקום הרחץ מלגלות מבשרו,
ואפלו מעט, * כל מה שדרכו להיות מקסה בבגדים לעולם, אבל ראשי
לגלות ידו עד קובדיו, ונצארו עד החוזה, על פן * האנפלאות יראה
ללבשם או לפשטם גם כן תחת הסדין, שלא לגלות רגליו, שדרכן להיות
מכסות לעולם במדינות אלו שאין הולכין יחף אפלו בקיץ, וכן כל כיצא
בזה, אם לא שאר אפשר בענין אחר, וכן בבית המרחץ שרובן של בני
אדם לילך שם ערמים ואי אפשר בענין אחר, אין בזה משום פריצות.
וכן * כשרוחץ בנהר תדין כן, רק * זיהר לפשט סמוך לנהר כל
מה שאפשר, בכדי שלא יגלה הגוף שלא לצורך. * ואפלו ערוותו אין
צריך לכסות בירידתו לנהר, ולא עוד אלא שהמקסה נראה כאלו בוש
דברו וכאלו כופר בבירואו של אברתם איבנו, אך בעליתו מן הנהר, שפניו
קלפי העם, ישקהו ואי ישים ידו כנגד ערוותו לכסותה, ולבכר שלא ינעל
בה, כמו שיחבאר בסוף סימן א. אימא בש"ס, חלוק של תלמיד חכם, על
הכל בכתמי שוקים ואין הבשר נראית: ב. ב' פשיקום. רוצה לומר, פשיקום
תקף מקסה, כי יפל חלוקו על כל גופו מעצמו, וענין לקמן סימן רלט סעיף ב לענין פשיטת החלוק. המניח מלבושיו מראשותיו, משפח למורו.
ואפשר אם מניח דבר אחר המפסיק בין ראשו לבגדיו * אין קפידא. וכן יזהר מללבש שני מלבושים יחד בפעם אחד, כי קשה לשכחה. הקורא כתב

באר הגוף

והודה ושלמים, דחוב על כל אחד בנטכיס, או דלענין קריאה די בפעם אחד, וכן
מצדד הארצות החיים, וטוב לומר של כולל לפרנישת קדם התפלה וכבית הפנסת
(אוצות החיים בשם התייר), אך שלא יאחר על ידי זה זמן קריאת שמע או אפלו
תפלה עצבור. וצריך להתודות קדם קריאת פרשת התקבנות (אוצות החיים כוס
אליה רבה ותר מנדים), ונדווי יתינה במקצת. וזכר נדפס בימינו ספר עבודת
תמה, שמבאר בו כל עניני אמירת התקבנות בכל פרטיהם, והעתיק גם כן מן
התמב"ם סדר התקבנה שתינה נוצר לזה, וכבר מבאר בספרים גדול המצוה, ומה
טוב למי שזוהר בזה, שלקדם מתחלה את ענינים האלו מן הנקרא או מספרי
הרמב"ם, כדי שיוון אחר כך מה שהוא אומר, ובהו תחשב לו כאלו הקריב ממש
קרבו. וכן מה שאנו אומרים בכל יום אפי' היה מסודר וכיו', ועניני עשיית הקטרת,
מצוה לראות להבין מה שהוא אומר. ועין מה שהאר"ך בעל השליה בהגותיו
על ספר יוש נוחלין:

* * * לא ילבש חלוקו מ'שיב. ובפיר מגדים נסתפק בישן בכללה שאין גובה
עשרה אי נהוג בין זה, דהוי כמקסה, עין שם. ובספר ארצות החיים
מסיק לאסור, עין שם:
* * * ולא יחף ארבע אמות. עין במשנה ברורה סוף סעיף קטן י' כמה שכתבנו,

על פני הגוף, ויטעם ידו כנגד ערוותו לכסותה, ולבכר שלא ינעל
בה, כמו שיחבאר בסוף סימן א. אימא בש"ס, חלוק של תלמיד חכם, על
הכל בכתמי שוקים ואין הבשר נראית: ב. ב' פשיקום. רוצה לומר, פשיקום
תקף מקסה, כי יפל חלוקו על כל גופו מעצמו, וענין לקמן סימן רלט סעיף ב לענין פשיטת החלוק. המניח מלבושיו מראשותיו, משפח למורו.
ואפשר אם מניח דבר אחר המפסיק בין ראשו לבגדיו * אין קפידא. וכן יזהר מללבש שני מלבושים יחד בפעם אחד, כי קשה לשכחה. הקורא כתב

ג. ג. בחלוקו. אף על פי שהוא תחת כל המלבושים, ויכל שכן בשאר בגדים: ד. לחוץ. ונראה תפירות המגנות ואמרי החלוק ויתגנה בעיני
הבריות, ואם לא נזהר והפך, אם תלמיד חכם הוא, צריך לפשטו ולחזור ללבשו פדרכו, שלא יהיה בכלל משגיאי חס ושלום, ושאר
כל אדם אין צריך. ולתפלה, אפלו כל אדם * צריך לפשטו וילבשו פדרכו, שראוי אז להדר בגדיו, כמבאר בסיומן צא. טוב * שנישים שני צדי המלבוש
ביד ימינו וילבש הימין ואחר כך השמאל, ויכון כי הכל נכלל בימין ומן הימין בא לשמאל. כתב הרמב"ם, מלבוש תלמיד חכם יהיה מלבוש נאה
ונקי, ואסור לו שימצא בבגדו חכם או שמנינו יד וכיצא בהם. ולא ילבש של מלבוש שיהל מסתכלים בהם ולא מלבוש עניים שהוא מכונה
את לובשיו, אלא בגדים בניונים נאים, עין שם עוד:

ד. ה. ימין. שכן מצוינה בחורה שהימין חשוב תמיד, לענין ביהו"ו ורגלו וכלל הדיברים שמתקיימים הימין להשמאל: ו. ויקשרנו. דלענין * קשריה
מצוינה שהתורה נתנה חשיבות אל השמאל, שקושר עליה תפלה של יד. ובאנפלאות של לב * אין צריך להקדים שמאל לקשריה. ואשר
יד שמניח תפלין בימין של כל אדם, * קדים ימין גם להקשריה. ז. ימין תחלה. וגם אם נדונמן לו של שמאל, * ימתין עד שיביאו לו של ימין.
קשהוא ויחץ וסך, ימין תחלה, אין גופו, ראש תחלה, מפני שהוא מלך על כל הבריות. ועין בדרבי משה:

ה. ה. חוץ שף וכו'. שזהו * כבודו של ימין:
ו. ט. בקומה זקופה. שדוחק רגלי השכינה כבככול, על פן כתבו האחרונים דאסור * אפלו פחות מארבע אמות, ופשוט דאפלו עומד במקומו ואינו
הולך כלל: י. * ולא יחף. אפלו בבית "שיש בו הקרה, וכל שכן תחת אזור השמים דיש לזרז לכלי עלמא:

שער הביזון

א. א. מפרי מגדים וארצות החיים: ב. עבודת היום: ג. מגן אברתם: ד. פרי
מגדים: ה. מגן אברתם: ו. מגן אברתם: ז. מגן גבורים: ח. פרישות:
ט. תבואות שור ושערי תשובה: י. מנות: יא. בית יסו: יב. ארצות החיים,
ראיה מלבוש, עין שם: יג. תבואות שור ושערי תשובה: יד. ארצות החיים:

א. א. מפרי מגדים וארצות החיים: ב. עבודת היום: ג. מגן אברתם: ד. פרי
מגדים: ה. מגן אברתם: ו. מגן אברתם: ז. מגן גבורים: ח. פרישות:
ט. תבואות שור ושערי תשובה: י. מנות: יא. בית יסו: יב. ארצות החיים,
ראיה מלבוש, עין שם: יג. תבואות שור ושערי תשובה: יד. ארצות החיים:

ז. פ. ח. ברכת טו. י"א: ארבע אמות וי"ב בגלוי הראש (מפני כבוד השכינה *), "היבדק נקביו". הגה ויכסה כל גופו, ולא ילך "י' יתף (אור זרוע). וירגיל עצמו לפנות בקר וערב, שהוא נריוות ונקיות (הנהגות מיימוני פרק ה מהלכות דעות):

ג הנהגת בית הכסא. וכו' עיפיים:

א. אִשְׁפִּינָס לְבֵית הַכֶּסֶא יֵאמַר הַתְּכַפְדּוּ מִכַּבְדִּים וְכוּ' * אִי־יַעֲשֶׂוּ לֹא יִהְיֶה לְאִמְרוֹ: ב. * יִהְיֶה צְנוּעַ בְּבֵית הַכֶּסֶא, וְלֹא יִגְלֶה עֲצֻמוֹ עַד שֵׁיטְבוּ. הגה וְלֹא יִלְכוּ לְשֵׁנֵי אֲנָשִׁים בִּיחַד, גַּם

א פ. ס. ב. בית יוסף. ג שם בברכות סב.

שערי תשובה

ובכבוד שור דף קיא כתב, ולענין געילת מנעול, אם הוא אשר רגל וכן אשר יד יעל של ימין כל אדם חתלה וגם יקשרנו הוא שמאל ידיו, ואחר כך יעל ויקשר בשמאל של כל אדם: * בגלוי הראש עין כפר היטב וכתב בכבוד שור דף קיב על מה שאסור לילך ארבע אמות בגלוי הראש, לא נדקא הליכה אלא אפלו בעמידה וישיבה צורך לזה, ומה שכתב מגן אברהם סימן רבב סעיף קטן ח מהוספתא דיומא, יש לומר שהיו מכסים בדיקה, ועין סימן צא. וגם ימין מה שכתב בבא היטב בשם רש"י דנזקא תחת אורי הרקיע אסור, נתן משולו למעינים, שרש"י כתב דיש אומרים וכן במסקנתו לא מכריז לה הכי, ומכל מקום לצורך, שנראה מתוך מעשיו שנושה בכדי להקיר וכוזמה, שרי, ומכל מקום יש לזהר שלא לילך ארבע אמות. ובמקום, אפלו מרת חסידות אין בו, כדמשמע ממסכת דרך ארץ, ומכל מקום ראיתי מדקדקים מכסים ראשם במשפתה, וכן נהגתי מעודי, עין שם. ובבבבי יוסף הביאו וכתב כי הוא חקרא ויתר הרבה עין שם.

* ועכשיו לא נהגו. עין במחזיק ברכה בשם ספר מצות שמורים שמהויר לאמרו. וכן מהר"ם אפארי"ש ז"ל כתב שהאר"י ז"ל חדש לאמרו גם עכשו, וכוה יעל שלא יתורה בדברי תורה בבית הכסא, עין שם. ואולי לא נאמר הדברים אלא ליחידים אשר חותמים אגמנתם ולא וולתם, וכאשר כתב שם בשם ספר מקור חיים למקראי בתן ז"ל דמחזיק ברכות ורואה, עין שם:

מפני נראית עין יש לזהר אם אפשר. ולענין לנכנס לבית הנכנסת בגלוי הראש, מבאר לקמן סימן צא סעיף ג דאסור. ואסור להקויר השם בגלוי הראש, ולא מהני אם משים הדינים על הראש, שם סימן צא סעיף ג. אבל מהרש"ל כתב, אם רוחץ באמבטי רוצה לשחות או בלילה שאין לו כובע בראשו, וידו במה שמכסה ראשו בידו. ושו" סימן ח וסימן עד פסק דכסוי הדין על הראש מהני לענין שלא יושב או ילך בגלוי הראש, אבל לענין שיכרך או יוציא מפיו דבר קרושה לא מהני כסוי. ד עין שם. וכן פסק הפגן אברהם בסימן צא סעיף קטן ד. ואם אחר מניח ידו על ראשו, חשיב כסוי אפלו לענין ברכה. שם סימן צא: ז. יתף. איתא בשבט דף (קכב) ויכסו (קכט) ויכסו דף קיב שימכר כל מה שיש לו ויחזק מנעלים ורגליו ויכספי אליה רבה במשם בשם שלי"ה, דאם עושה משום תשובה על עונותיו מותר, וכן עשה דוד המלך ע"ה, הולך יתוף: ח. שני אנשים. ואם מפחד, יוכל אחר להניח ידו על ראשו דרך חלוץ. ש"ס פ"ק הראה דף סב בכבודא ודבא. מגן אברהם:

משנה ברורה

יא. ארבע אמות. ומדת חסידות * אפלו פחות מארבע אמות, ואפלו כ"ב עת השנה בלילה. ויש שמצדדין לומר דאפלו ארבע אמות אינו אסור מדינא רק להגזעין במעשיהן, אבל כבר כתב הש"י לקמן בסימן ח דבזמן שגם אסור מדינא להיות בגלוי הראש, ואפלו יושב בביתו, עין שם השנעם. וכן פתב בתשובת מהר"ם ברוג"א. וכתב המגן אברהם, דאפלו קטנים נכון להרגילם בשבט הראש כי היכי דלהויר להו אימתא הדין

באור הלכה

ואם מפלה ראשו שרי. הן אמת בפרי מגדים כתב, ואם מפלה ראשו, כהאי גוונא שרי. משמע מהו דנזקא במקסה בידו. ואנכי השמטתי בתת כהאי גוונא, משום דמספר שמלה חדשה משמע דבזה שרי בכל גונו, ולעניית דעתי שאין להחמיר בזה, אחרי דחשד דיוכחקהויתום לא שרן לדידה לכלי עלמא, ין הכל רואין ששועה זה רק לטובת עצמו:

* ב. יהא צנוע. עין בברכות סב ע"א וע"ב דמפליג הגמרא במדת הגזענות, דשמאי, כדאיתא (בשבט קטו) פסי רבאשך כי היכי דלהויר עלך אימתא דשמאי. ודע עוד, דלענין גלוי הראש די * בכסוי היד על הראש, והוא הדין אם מפלה ראשו שרי בגלוי הראש. ועין בפרי מגדים שכתב דלילך ארבע אמות תחת אורי השמים לא מהני בזה כסוי הראש בידו: יב. בגלוי הראש. וכל שכן שאסור לברך והוא הדין ללמד בגלוי הראש, כ"ו ולא מהני בזה כסוי היד, דידי וראש חד גופא אנו, ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. * ויש מקליו בזה בשעת הדחק, כגון בלילה שרוצה לשחות ואין לו כובע בראשו, די במה שמכסה ראשו בידו, אבל יותר טוב לנהוג כמו שהעולם נוהגין, שמשמירן הבית יד של הכבוד * על היד ומכסה בו ראשו, דאז הוי שפיר כסוי לכלי עלמא. וכתב הפרי מגדים, דיש לזהר בשעת הנהגת תפלין של ראש * שלא יברך הפרכה בראש מגלה **). ופרוק' משערות. אף אוןן שתפרוין בכגד מתפתיר, ויש לאסר מפני נראית העין, שיאמרו ששערות הן. * ויש מקלין: יג. ויבדק נקביו. כרי שיהיה אחר כך גופו נקי בשעת קבלת מלכות שמים בקריאת שמע ותפלה. ואין צורך רק בדיקה לכד, ואם בדיק את עצמו ואינו רוצה עתה לנקביו, זה נקרא מן הדין גוף נקי, וחלילה לאחור שוב עבור זה זמן קריאת שמע או אפלו רק תפלה בצבור: יד. יתף. אמרו חז"ל, שימכר אדם כל מה שיש לו ויחזק מנעלים לרגליו. ובקממות העירוב שדרקון לילך יתף, שרי ואליה יבחה. עוד כתב בשם שלי"ה, דאם עושה משום תשובה על עונותיו מותר, וכן עשה דוד המלך ע"ה, הולך יתף:

א. א. ויכשו וכו'. כי אין * אנו מחזקין ליראי שמים שמלאכים מליין אותנו, שנבקשם שיתמיתו עלינו עד שצא: ב. ב. עד שישב. והוא הדין * שלא יקום כשהוא מגלה: ג. ג. ולא ילכו. ואם מפחד, יוכל אחר להניח ידו על ראשו דרך החלוץ, ובלבד שלא

שער היצוין

יד. מגן אברהם: יט. שלי"ה: כ. רש"י: כא. רש"י ושו"י: כב. פרי מגדים ועין בבאור הלכה: כג. הש"י לקמן בסימן ח והמגן אברהם לקמן בסימן צא: כד. האילה רבה בסימן צא כמנהג הש"י. כה. הבית שם: כו. פרי מגדים שם: כז. שם בפרי מגדים: כח. ארצות החיים: א. א. בית יוסף: ב. ב. מגן גבורים: ג. מגן אברהם:

(* לבר היכא שיש חוק לילך בגלוי הראש לפני השרים ותשופטים צורך לילך בגלוי הראש ודינא דמלכותא דינא. (** וכן מהערה הנ"ל שבאורנו שם היטב.

תרנוב: 1. פאה נכרית.

י. שם בנמני סב.
כ. שבת סב. ל. ברכות
סב. מ. שבת סב. חילין
ק. ה. ברכות סב. ט. שם.
ע. נדה י. ובכורות ט.

לצפון או לדרום) או יסלק הקדש לצדדין: ח. לפשפנה בשדה, אם הוא אחרוי הגדר, יפנה מיד, ובכפצה יתרחק עד מקום שלא יוכל חברו לראות פרועו: ט. לא ישב במהרה ובחזק ולא יאגס לדחק עצמו יותר מדאי, שלא יתקן שני הפרקשתא: י. *לא יקנה פיד^{טו} ימין: יא. לא יקנה בחרס, משום כפשים, ולא בעשבים יבשים, שהמקנה בדבר שהאור שולט בו, שני התחנות נותרות. ולא בצרור שקנה בו פיד^{טז} חברו, מפני שמביא את האדם לידי תחתונות. הגה ועכש שפתי פסאות שלנו^{טז} אינו בשדה נהגו לקנה (בחרס, וכן נהגו לקנה)^{טז} בדבר שהאור שולט בו, ואינו מדיק, ופוקי חזי מאי עמא דבר (חודשי אגודה פרק המוציא): יב. יפנה יבצניעות בלילה כמו ביום: יג. לא ישתיין מעמד, מפני ניצוצות הנתיין על רגליו, ואם לא ישעמדם במקום גבוה או שישתיין לתוף עפר תחתו

שערי תשובה

פרועו. עין באר היטב. ובכבוד שור דין קפתי, שדעת האחרונים הלא שאתי רואה פרועו אף על גב דרואה גופו ושומע עניושו שרי, כדמשמע בגמרא גבי שומרי טהרות דלא כלבוש דמשמע המחלק בין שדה לעיר, עין שם: יד. עין באר היטב. ובכבוד שור דין קי חולק על הפנן אפרים ביה, וכבת לחלק בין רגיל בכתיבת דברי קדשה ורגיל בהוראות או אינו רגיל בשמיען והוא אטר שכותב בשמאל ושאר מעשיו בימין דעלמא, יש לו לקנה בימין שלו שהוא שמאל דעלמא, וכן אם אינו רגיל בכתיבת דברי קדשה ורגיל בטעמים, אף על גב דמתירי, בשום דבר שכותב דברי קדשה, אין סגור לחס לזה וזהו חובתו ככל אדם, ואם רגיל בכתיבת דברי קדשה ואינו רגיל בטעמים, מקנה בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם, ולא קנה בימין שלו שכותב בה, ואם הוא אטר שכותב בימין ומעשיו בשמאל, אם הוא רגיל בכתיבה ולא בטעמים, הוא מקנה בשמאל כל אדם, ואם רגיל בטעמים ולא בכתיבה, יקנה בימין דעלמא, ואם רגיל בשמיען או אינו רגיל, הרי הוא ככל אדם ומקנה בשמאל של כל אדם. זאת תורת העולה מהכריז וזל. ועין במחזיקי ברכה בשם מור וקציעה, שמדע גם כן לא קנה בימין, והוא כבת על זה שאין להחמיר עליו כו', עין שם. ועין באר אפרים מה שכתב פירוש דברי הע"ז, עין שם. אלא שהבית יוסף בסימן מג כתב שאסור לקנה בימין, עין שם שהוא נכון, והבאים אחריו נדחקו פירוש דברי וזל: י. שפיה. עין באר היטב. ובכפרי יוסף שהאור חבלי דברי האלה וישא כאן והנאליה רבה ימין שיהי. והבכור שור דין קיא העלה דבכל אף באגני כלים אין לקנה. משום כפשים, עין שם:

באור הלכה

מצה סמוך לו וכו'. והפנהג להקל בהשלחן ערוך. ומסתברא דבמקומותינו שהולכים במכנסים ואין נדרך לפרע את עצמו גם להגרא' יש להקל: * לא יקנה פיד ימין. עין במשנה ברוחה. ואטר שכותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין, כמקדים הפר מנגדים ולבשי שרד דיקנה בשמאל דעלמא, ולא אוליין בתר כתיבה ידיה אף והוא קושר בה הפליו, ונדלקמן בסימן כו. ואם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל, יש לעין לפי טעמיהם, עין שם. ובכפר שבור שור משמע דהאם יזו השמאל רגיל בכתיבת דברי קדשה ואינו רגיל להראות טעמי תורה (עין רשי"י ברכות סב ע"א, וזה אינו נהוג אצלנו), נחשבת אצלו ימין ולא יקנה בה, אלא יקנה בשמאל שלו שהוא ימין כל אדם, ואם כותב בדברי קדשה בימין ורגיל ביה, ואינו

משנה ברוחה

בית הכנסת או בית המדרש, ילא יהא מכלל מי שגאמר עליהם ואחריהם אל היכל ד'. וכן לא יעשה בית הכנסת מכוון פגנד בית הכנסת או בית המדרש, שלא יהא הפי השבעת מגלה נגדו, וספר חסידים סימן תתיד והעיקרו באליה רבה והנהגות ר' עקיבא אירן. ואם בונה כהל באמצע להפסיק בין מחצות בית הכנסת לבית הכנסת, לכאורה אין להחמיר, ועין בארצות החיים:

ח. טו. יפנה מיד. דהא אין חברו רואה את פרועו. וכן בחצר אחרוי כהל הבית. ואף על פי שחברו שומע קול עטשו שלקמשה, אין בכך כלום, שבהשמעת קול עטשו שלקמשה אין בו אסור משום צניעות, אלא שהיא חפרה ובוהש להגן אדם, ומי שאינו מקדיד אינו מלאפניו או מלאפניו. ואף על פי שרואה אף גופו ושומע קול עטשו שלו, שרי: י. יו. פיד ימין. מפני שקושר בה הפליו על זרוע השמאלי. ועוד טעמים אחרים עין בגמרא. וטוב לזהר^{טז} מלקנח באצבע האמצעי שכוורף עליו הרצועה. וכתבו האחרונים, דאטר יד שכל עניניו עושה בשמאל, מקנה בשמאל ידיה שהוא ימין כל אדם. ואם כותב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין או להפך, עין בבאור הלכה:

יא. יח. בחרס. ואפלו^{טז} היא חלקה ואינה מקנה בהשור, דאם אינה חלקה ויש בה חדרדים קטנים, יש בזה גם כן מפני הסנהכה, שלא יתקן שני הפרקשתא: יט. חברו. אבל אם קנה הוא עצמו בו או שיבש או שקנח מצד אחר, לית לן בה: * אינו בשדה. ולא שכיחי קשפים, לכן מתר בחרס, ונדון^{טז} אם הוא חלק ופניל: כ. בדבר שהאור וכו'. אפשר ורקא לענין שאר דברים, אבל לענין עשבים יבשים גם להנהיג' יש להחמיר, דהם מחתכים את הבשר, ונדלקמן בסימן שיב סעיף ה, עין בפרי מגדים. כתב בהנהגות ר' עקיבא איג' בשם הספר חסידים, כשיוצא מבית הכנסת יראה הקומו שיעב עליו שלא יהיה טופפות, שמא יבא חברו פתאם או בלילה ויבש עליו:

יב. כב. צניעות בלילה. רוצה לומר, שלא יגלה עצמו יותר מבימים, ולא יגלה עצמו עד שיבש^{טז} וכהאי גונא, כי לפניו יתכרך חשכה באורה, אבל אין צריך להתרחק. ואם אין שם אדם, מפנה ברחוב. וכן שיהיה שלא יהיה במקום חבוי בני אדם, כדי שלא ישפכו בני אדם על ידו. אבל אם יש שם אדם, אפלו נכרי, אסור לפנות בפניו. וכל זה לפנות, אבל להשתין מתר אפלו ביום בפני יבשים, אם צריך לקח, שאין לו מקום, ואפלו בפני אשה, משום דאיכא סכנתא אם יעמיד עצמו. ואשה לא תעמד להשתין אפלו נגד פניו של תינוק, משום דאיכא חציפותא, אבל לצדדין, שאינה משתנת ממש נגד פניו, לית לן בה:

יג. כג. ער רגליו. ויאמרו שהוא כרות שפכה, שאין מימי רגליו מקלחין אלא שותתין, וכרות שפכה אינו מוליד, ויאמרו על בניו שאינם שלו: כד. אם לא וכו'. ואם אין לו עצות אלו, וגם שם אי אפשר בשיבה, יוכל לעשות עצה אחרת שלא יבא לידי ניצוצות, שסיסע בבצים

שערי תשובה

ז. יח. מלקמן סימן צ סעיף ז: ח. עילת תמיד ופרי מגדים וארצות החיים, ולא כאליה רבה: כ. פרי מגדים: כ. ארצות החיים: י. כ. משל'ה: יא. כ. ב"ח ובכבוד שור וארצות החיים: מד. מן אברהם: כה. ארצות החיים: יב. כו. רשי"י: כד. עין פרי מגדים: כה. מן אברהם: כט. פשוט, דלא גרע באבנו כפינו ומשאו, כבא קמא: לו. מן אברהם: לא. חזקוני: לב. חזקוני: כז. חזקוני:

הַלְבוּת הַנְּהִיגָת אֲדָם בַּבְּקָר סִימָן ג' ד'

ב. באר הַהוּלָה

פ' נדה ש"ז י"ב צ' רמב"ם
פ'ק כ"א מהלכות אישות
ק"ר ספסר חז"ה
ר שם בגמרא נדה
ש סמי"ג סימן קנ"ג
ת מכות טו

(פרוש, קרקע שאינה בתולה, אלא כגון של ארץ חרושה): **יד.** *¹⁶ וַיְהִי שְׂאֵי אִיחָזוּ בְּאָמָה וַיִּשְׁתַּיֵּן, אִם לֹא מַעֲטָרָה *¹⁷ וְהִלְמָטָה *¹⁸ מִפְּנֵי שְׂמוּצֵי אִיחָזוּ שְׂכַבְתָּה וְזָרַע לְבָטְלָה, *¹⁹ אֲלֵא אִם כֵּן *²⁰ הוּא נִשְׂוֵי. *ומדת הסיודות לְזָרָה אֶפְלוּ *²¹ הַנְּשׂוּי: טו. *אֶפְלוּ מִי שְׂאִינוּ נִשְׂוֵי מִמָּתַר לַסֵּעַ *²² בִּבְעִיזִים: טז. *שֵׁלָא הַתָּר לְנִשְׂוֵי לְאַחַז בְּאָמָה אֵלֹא לְהַשְׁתַּיֵּן, אֲבָל *²³ לְהַתְחַבֵּף לֹא: יז. *הַמִּשְׁהָה נִקְבִּי עוֹבֵר מִשּׁוּם *²⁴ כִּי שֵׁלָא בְּלַ תְּשַׁקְּצוּ:

ד דיני גטילת ידים. וכו כ"ג סעיפים:

א. *²⁵ אֵיֶרְחָץ יָדַי וַיִּבְרַךְ עַל *²⁶ גטילת ידים. (הגה ויש אומרים ג' אֲשֶׁר יָצַר

שַׁעֲרֵי תִשְׁבּוּה

א נכות ס.

*²⁷ בַּל תְּשַׁקְּצוּ. עין באר היטב. ועין בהבאוה שור ביורה דעה סימן י"ג סעיף קט"ג יב שנסתפק דהא דמשהה נקביו ושובר על כל תשקצו אם הוא מדאורחא או מדרךין, ויש כתב בתוך דיבכות דאמר דמשהה אמרזא אצטר מפרקא דרב הונא, עין שם. ועין מה שכתב בשו"ת בית אפרים חלק אבן העזר סימן ב' מה שכתב בזה. ועין לקמן סימן צ"ב. וכתב בספר ערך לחם למחירק"ש דמשהה מלהפתיח אינו עובר בכל תשקצו. עין סימן ק"ג. עד כאן לשוננו. ועין בגמ' אברקס סוף סעיף קט"ג ז:

גטילת ידים. עין באר היטב. ועין בפתיח בריכה בשם אור צדיקים למחיר"מ פאפר"ש שכתב בשם מהר"מ גיגורי, שאין רוח רעה סוד ממהימים שחריה עד אשר הנגוב, ולפי זה לא יברך עד שישנב, ולא כמו שכתב בשם סדר חיים ונסת נהגולה (הביאו הפגן אברקס), וכמו שכתב הפאר היטב). וגם ינבב בכתב חזון אחר כך ורחץ והלביש הפנים. ולפי מה שכתב בוהר דרוחא חזא איכא בכתב הכפסא כ"י, אם ננבב ידיו ולא רחץ פניו ותלך לכות הכפסא ולרחץ ידיו, צריך שישנבב אחר כך ורחץ הפנים, עין שם. ומתנגד לרחץ הפנים בלא ננבב ידיו, חז"ה, ומי שרוצה להחמיר בזה, מפל סקום לכול לילך אף משתחב לנבב ידיו אף שהוא רחץ מנפו יותר מארבע אמות, דלענין זה אין להחמיר כל כך ולכמו שכתב בסימן א, עין שם:

ב. באור הַלְבָּה

רגיל להראות טעמי תורה, ושאר מעשיו עושה בשמאל, הרי הוא ככל אדם ומקנח בשמאל ידוע. ועין בארצות החיים שהארץ כנה, ולדבריו יהיה הדיו כמו שכתבנו בשם הפרי מגדים ויבואי שרד, ואם כותב בבימין ושאר מעשיו עושה בשמאל, לדבריו גם כן הרי הוא ככל אדם:

יד *²⁸ וְזָרָה שֵׁלָא יֵאָחֶז וְכו'. ורוצה לומר, אפלו אם אין לו עפר תחתו ומקום מדרון, ואי אפשר לו להשתין בשיכה, ויכול לבוא על ידי זה ללעז

על בניו על ידי הניעוצות כשלא יאחז באמה, אפלו הכי אסור. בית יוסף:

טז *²⁹ אֵלֹא הַתָּר וְכו'. אבל להתחבף לא. וכן מה שהתיר למי שאינו נשוי למשה מעטרה, גם על התר רק להשתין (ארצות החיים). ועין בפשטה בריחה שכתבנו בהם בסוף זקן התחתון, ולא כפי הנהגתנו בזה ענין גטילת ידים, ובפרט אם נסבב קשיטת התוספות המובא בגמ' אברקס דלמטה מטבורו, ורוצה לומר, במקום מילתו:

על ידי החלוק אסור. *³⁰ ויש מפקפקין גם על ידי גטילת ידים, משום דלא ידעין שעורו,

טז *³¹ הַתְּחַבְּבָא לֹא. לפי שהחכונד מביא לידו חמום, ובקל יבא לידו שכתב זרע. ועין בחיי אדם שכתב זרע. ומתר לסר' זקן התחתון, עין שלא יצא זרע באמה בגדול: ועין בבאור הלכה:

יז *³² בַּל תְּשַׁקְּצוּ. ואם משהה עצמו לקטנים, עובר משום כל תשקצו ומשום שלא יהיה עקר. והמשהה מלהפתיח י"ז אינו עובר על כל תשקצו. גם האסור כל תשקצו *³³ נדחה מפני כבוד הבריות, כגון המשהה נקביו עד שימצא מקום צנוע וכהאי גוונא. וזהו מאד לקנח היטב, כי צואה במקומה במשהה, כמו שכתב בסימן ע' סעיף ה'. וטוב לרחץ פי השבעת במים על ברכו:

א. א. וירחץ ידיו וכו'. יש על זה שני טעמים. *³⁴ ה"ר"ש כתב, לפי שידים של אדם עסקנותו הם ואי אפשר שלא יגע בכשר המטנף בלילה, לזה תקנו חז"ל ברכה על הנטילה לקריאת שמע ולהפלה. והרשב"א כתב, לפי שבשפיח אחר השנה אנו נעשים בכריה חדשה, דכתיב חדרים לבקרים רבה אמונתך. וצריכין אנו להודות לו ויתברך שבאנו לכבודו לשרתו ולברך שמו. ועל דבר זה תקנו בעשר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל ביקר, לכן גם דבר זה תקנו בשחרר התקדש בקדשתו ולטל ידיו מן הכלי כהן שמקדש ידיו מן הכיור קדם עבודתו. ולהלכה אנו תופסים כשני השעמים לחמרא לענין נטילה, ובדלקמן בזה הסימן. ואם לא ברוך על גטילת ידים קדם התפלה, שוב לא יברך אחר התפלה לכלי עלמא (היי אדם): ב. וירך. ומיד אחר הנטילה יברך ואין צורך להמתין על הנהגוב, *³⁵ וגם הנהגוב אין מעכב. ויש מחמירין שלא יברך עד אשר שישנבב ידיו, ודבריך להו דאין רוח רעה ס' מהימים עד אחר הנהגוב, וסבירא להו דאסור לברך בימים שרוח רעה שורה עליהם, אבל דעת הפוסקים אינו כן (ארצות החיים). כתב בסדר חיים, שלא יגע במלבושיו עד שיטל. ובגמרא לא משמע כן [גמ' אברקס]. איתא בברכות דף נ"א, אלא תשל חלוקך שחריה מדי השמש ולתלבש, משום סכנת מזיקין, אלא ישלחו בעצמו במקום שהוא שם, ואפלו אותו השמש *³⁶ ככר נטל ידיו. אמרינן בגמרא, ורחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום סכנת כבוד קונו. ובמדינתנו שאין אנו הולכים יחפים אין צריך לרחץ ידיו ורגליו ורחץ ידיו. ג. *³⁷ אֲשֶׁר יָצַר. השעם *³⁸ משום דבבבך נעשה ככריה חדשה, וצריכין אנו להודות לו, ונתקן ברכת אלוקי נשמה [על הנשמה (גר"א)] ואשר יצר על יצירת הגוף. ויש עוד טעמים אחרים עין

שער הציצית

יג גמרא: י"ד. עלת תמיד: לה. ט"ז ומגן אברקס וכן מס' הכריז יוסף, ולא כמקילין: ט"ז לו. אליה ובה וברפי יוסף: לו. שם בשם כבוד שם: י"ז לו. פרי מגדים:

לוח כבוד היומי: ו' ו' ו' ניסח טעם * שב"ק ד' אדר השעו * יום א' ט' אדר א' תשכ * יום ב' כד שבת תשכו * יום ג' כ"ט טבת תשכו * יום ד' ו' טבת תשכו

ידים שחרית אין נוטלין על גבי י"ח קרקע, אלא לתוך י"ח כלי: ט. למים של נטילת ידים שחרית אסור להנות מהם, ולא ישפכם בפית ולא במקום שעוברים שם כ"ב בני אדם: י. נוטל כלי של מים ביד ימינו ונותנו ליד שמאלו, פדי שריק מים על ימינו תחלה: יא. כ"לא יטל כ"מ ממי שלא נטל ידיו שחרית: יב. אם שכשף ידיו לתוך כלי של מים, עלתה לו נטילה כ" לקריאת שמע ולתפלה, כ" אכל לא לרוח רעה שעליהן. אם שכשף ידיו בג' מימות מחלפים, יש להסתפק אם עלתה לו להעביר רוח רעה שעליהן: יג. אם היה י"ג יעור כ" כל הלילה, יש להסתפק אם צריך לטל ידיו שחרית כ" להתפלל ולהעביר רוח רעה מידי. הגה י" ויטלם י" בלא ברכה (הרא"ש כלל ד ורשב"א סימן קכג): יד. הקשמים

ל שם בזה. מ שם פרשת סוף על פסוק וברו יוסף את אהיו. נ שם בפרשת ושב. ס שם בתשובת הרשב"א ובית יוסף לדעת השו"ע ע"ב יוסף ליעזבו. פ גם זה שם. צ בית יוסף גם לדעת הרא"ש. ק ארזות חיים.

שערי תשובה

ו"ל שאין לרחץ כי אם במים מכסים כל הלילה אפלו הרים כל שכן תדחת פיו. ועין שם בתנ"ה שכן משמע מסור היום שהביא בכנסת הנהולא. אך במדינתנו לא פקדי אגלוי כלל ואפלו להתרחץ פיו וכל שכן נטילת ידים: * קרקע. עין באר היטב. וכתב בכרכי יוסף שפנהג החרדים לא דבר ה' שלא לקרות ולברך נגד המים שנטלו בהם שחרית. וכן היה נוהג הארון מופת החרו מותרים חיים אבולעפאי ז"ל: * נעור. בכרכי יוסף כתב שישנה מהר"ח חזן שנטעור כל הלילה אין רוח רעה שורה. וכן אם נטל ידיו טקס עלות השחר, וכן כתב בספר דרך חיים בשם האר"י. אך בשירי ברכה הטיב כיום ספר תרומה חר"ה כתב ד' דיש לו לטל שנית, דלמה פוסקת בנטילת ידים כדרך שפוסקת בקרש ידים ורגלים. עין שם. לכן נראה לנהג כמו שכתב הרמ"א שישלם בלא ברכה, וכן כתב לקמן סימן תעד לענין הנעורים בבילי שבעבות. ובמגן אברהם שם יש ענות סופר, שכתב ספר ביהודה דעה, וצריך לומר בסימן ד סעף יג. עין שם:

לתוך השלג בשלש מקומות נמי מהני. עין עטרת זקנים ובעלת חמדי ובמגן אברהם סעף קטן י: יג. נעור. דבנעור לא חלישין נענע במקום מטיח, וגם לא נעשה בריה תדעשה: יד. בלא ברכה. בי"ח האריך להוכיח דיטל ויברך. ותמנן אברהם סוחר ראיתו. עין שם. ועין ד' אהין:

משנה ברורה

ח יח. קרקע. ואפלו על גבי קיסמים אסור. מפני שרוח רעה שורה עליהם: יט. כלי. טוב כ" שניתי שני כלים מראשיתו, אחד מלא ואחד ריקן:

ט כ. מהם. על כן לא יתנם לפני בהמתו: כא. בני אדם. כי יוכלו להנוק על ידי הרוח רעה. וישפכם ל במקום מדרון או בפער תחתו:

י כב. ונותנו. כדי שיתגבר ימין שהוא חסד על שמאל דין. וגם כ" באשר אזלינן: בחר ימין דעלמא:

יא כג. יא יטל. ורצה לומר, כ" שפך לו על ידיו, אכל להביא לו מים מתר: כד. ממי שלא נטל. ובנטילה לאכילה כ" נשאי לטל ממי שלא נטל ידיו:

יב כה. לקריאת שמע ולתפלה. ויוכל לברך כ" על נטילת ידים. דאמרין בפיו ורצונו ממנו ולא בתוכו. הא בעלמא אפלו בתוכו, אכל כ" להעביר הרוח רעה כפי עשי שלש פעמים דקרא, ושכשף בכלי אפלו מאה פעמים לא חשיב אלא אחד. שמיך נטמאו המים והיון כמו שופקין. ומשום הכי נסתפק אחר כך במימות מחלפים, דאפשר דלא

דקא ערוי בעינין להעביר רוח רעה ואפלו רחיצה סגי, או דבעינין דקא ערוי מכלי על ידיו. וכתב הפרי מגדים, דלפי זה אם תחב ידו בנהר שלש פעמים או בנהר המנץ על הארץ בשלש מקומות מחלפים, אפלו הכי לא מהני רק לתפלג ויכול לברך על נטילת ידים, אכל ספק אם מהני להעביר רוח רעה, דאולי בעינין לא ערוי מכלי, והאצרות החיים ולבושי שרד פסקו דבנהר וכן בשלג ובמי מקנה מהני אף להעביר רוח רעה, ואפלו אין בהם ארבעים סאה ועין שם עוד בארצות החיים: כו. אכל לא נכו. על כן יראה לטל פעם שנית מן כלי אפלו אחר התפלה:

יג כז. כ" היצירה. ואם ישן במקצתה, לכלי עלמא צריך לטל ידיו בבקר בדין, והוא שישן שנת קבע על מטתו, ומשום דסתם ידים עסקניות הן ובודאי נגע במקום מטנף, אכל אם ישן שנת עראי, להרא"ש כ" דינו בזה כאלו לא ישן כלל: כח. להתפלל ולהעביר. דינו כ" לתפלה יש ספק אם נטילת ידים שחרית כהרשב"א עיל בשמשנה בירודה סעף קטן א, ואם כן אף על גב דהשתא לא נעשה בריה חר"ה, לא פלוג רבנן וצריך נטילה, ואם עקר השמים כהרא"ש, ובנעור ולא נגע במקום מטנף אין צריך נטילה. ולהעביר הרוח רעה יש גם כן ספק, אם בעלמא השנה גורם הרוח רעה, ואם כן אפלו ישן ביום שורה רוח רעה וצריך לטל ידיו. ונעור בליילה אין צריך לטל ידיו, או הלילה גורם הרוח רעה, ואם כן יהיה הדין בהפוך: כט. ויטלם. ורצה לומר, כ" שלש פעמים מחמת ספק, וכן בשני הסעיפים שאחר זה: ל. בלא ברכה. יש ט" מהאחרונים שחולקין על הכרעת הרמ"א בזה וטוברים דצריך לברך, ויש שסמכים עמו. וכל זה בלא עשה צרכי, אכל אם עשה צרכי קדם התפלה, כ" הסכמת אחרונים דבהו צריך לטל ידיו ולברך. וכן כזון לעשות לתחלה במי שנעור כל הלילה, כגון בבילי שבעבות, כ" עשה צרכי או יטיל מים וישפשו, שאז לכלי עלמא יתחייב לברך, ויברך על נטילת ידים ואשר יצר:

שערי הדין

כז. כד. מגן אברהם: כח. ארצות החיים בשם הזור: כט. כט. דרך החיים: ל. פרי מגדים: לו. ארצות החיים: לא. לב. אחרונים: לב. פרי מגדים וסוף אחרונים: יב. לד. פרי מגדים במשפחת זקנה וכן משמע אבות חיים: לה. בית יוסף: לו. בית יוסף ופרי

ל. פרי מגדים: לו. ארצות החיים: לב. אחרונים: לב. פרי מגדים וסוף אחרונים: יב. לד. פרי מגדים במשפחת זקנה וכן משמע אבות חיים: לה. בית יוסף: לו. בית יוסף ופרי

יג. אם היה נעור וכו'. עין במשנה בירודה סעף קטן כח. וכן אם לטל בליילה בבתי ידים, שבודאי לא נגע במקום מטנף, אין צריך להרא"ש לטל ידיו בבקר, רק משום רוח רעה ובלי ברכה (פרי מגדים וארצות החיים): * כ" היצירה. עין משנה בירודה סעף קטן כז. ואם היה ישן תחתלת הלילה וקם ונטל ידיו כדי להעביר הרוח רעה, נראה לי להרשב"א צריך עוד הפעם בבקר לטל ידיו לתפלה ובברכה, דלא שייך לומר דכבר נעשה בריה חר"ה כשקם בתחלת הלילה, דכתוב חר"ה לבקרים וגו', ורק כדי לצאת דעת הרא"ש לדרידה אין צריך שוב לברך בבקר, גם בזה יעשה צרכי קדם התפלה ויתחייב לטל ולברך לכלי עלמא:

* ויטלם בלא ברכה. עין במשנה בירודה סעף קטן ל בשם הסכמת האחרונים, וטעמם הוא משום דלהרא"ש שפעם שצריך לברך שחרית משום שצדו אינם נקיות, ואף שלתפלת מנחה קומא לן בסימן ז סעף א דאין צריך לברך אף כשנטל ידיו משום שאינם נקיות, מכל מקום שחרית תתקן שחשיב לטל ידיו וצריך לברך, אם כן אם עשה צרכי או נגע במקום מטנף צריך לטל להרא"ש, וגם להרשב"א שכתב הטעם לנטילת שחרית משום דנעשה בריה חר"ה, צריך לברך אף בנעור, אחר, דלא פלוג, ועל חדרוש הטעם צריך לברך אף שלא נהנה, כמו שכתב הרשב"א בתשובה סימן קנג:

דקא ערוי בעינין להעביר רוח רעה ואפלו רחיצה סגי, או דבעינין דקא ערוי מכלי על ידיו. וכתב הפרי מגדים, דלפי זה אם תחב ידו בנהר שלש פעמים או בנהר המנץ על הארץ בשלש מקומות מחלפים, אפלו הכי לא מהני רק לתפלג ויכול לברך על נטילת ידים, אכל ספק אם מהני להעביר רוח רעה, דאולי בעינין לא ערוי מכלי, והאצרות החיים ולבושי שרד פסקו דבנהר וכן בשלג ובמי מקנה מהני אף להעביר רוח רעה, ואפלו אין בהם ארבעים סאה ועין שם עוד בארצות החיים: כו. אכל לא נכו. על כן יראה לטל פעם שנית מן כלי אפלו אחר התפלה: יג כז. כ" היצירה. ואם ישן במקצתה, לכלי עלמא צריך לטל ידיו בבקר בדין, והוא שישן שנת קבע על מטתו, ומשום דסתם ידים עסקניות הן ובודאי נגע במקום מטנף, אכל אם ישן שנת עראי, להרא"ש כ" דינו בזה כאלו לא ישן כלל: כח. להתפלל ולהעביר. דינו כ" לתפלה יש ספק אם נטילת ידים שחרית כהרשב"א עיל בשמשנה בירודה סעף קטן א, ואם כן אף על גב דהשתא לא נעשה בריה חר"ה, לא פלוג רבנן וצריך נטילה, ואם עקר השמים כהרא"ש, ובנעור ולא נגע במקום מטנף אין צריך נטילה. ולהעביר הרוח רעה יש גם כן ספק, אם בעלמא השנה גורם הרוח רעה, ואם כן אפלו ישן ביום שורה רוח רעה וצריך לטל ידיו. ונעור בליילה אין צריך לטל ידיו, או הלילה גורם הרוח רעה, ואם כן יהיה הדין בהפוך: כט. ויטלם. ורצה לומר, כ" שלש פעמים מחמת ספק, וכן בשני הסעיפים שאחר זה: ל. בלא ברכה. יש ט" מהאחרונים שחולקין על הכרעת הרמ"א בזה וטוברים דצריך לברך, ויש שסמכים עמו. וכל זה בלא עשה צרכי, אכל אם עשה צרכי קדם התפלה, כ" הסכמת אחרונים דבהו צריך לטל ידיו ולברך. וכן כזון לעשות לתחלה במי שנעור כל הלילה, כגון בבילי שבעבות, כ" עשה צרכי או יטיל מים וישפשו, שאז לכלי עלמא יתחייב לברך, ויברך על נטילת ידים ואשר יצר:

הקם מהמטה, והיוצא^כ מבית הכסא ומבית המרחץ והנוטל צפרניו והחולץ^{לכ} מנעליו, והנוגע ברגליו, והחופף ראשו, ויגיש אומרים אף החולץ^{לכ} בין^כ המתים, ומי שנגע^כ במת, יומי^כ ששפליא מ^כ בליו, והמשמש משתו, והנוגע^כ בכנה, והנוגע בגופו^כ בידו. יומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל אם תלמיד חכם הוא, תלמודו משתבח, ואם אינו תלמיד חכם מ^כ יוצא מדעתו: **יט.** המקוץ מידם מהמתים ולא נטל ידיו, מפחד שכבדו ימים. המגלח ולא נטל ידיו, מפחד שלשה ימים. הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו, מפחד יום אחד, ויאניו יודע ממה מפחד: **כ.** יהרוץ פניו ולא נגכס יפה, פניו מתבקעות או עולה בהן שחין, ורפואתו, לרחץ הרבה במי סלקא: **כא.** צריך להזהר^כ בתפלה או באכילה לענין לקמן סימן כ' ע"פ ו^כ ו^כ וסימן סוד) שלא לגע בשוק ורחץ במקומות המכוסים באדם, לפי שיש שם^כ מלמולי זעה (מלמולי זעה פרוש, ונקמא קצין שעורים קטנים), וכן שלא לתקף בראשו, אבל מקומות המגלים בראשו^כ ובפנים ובמקום המגלה^כ שבזרועותיו אין להקפיד: **כב.** האם אין לו מים, יקנה ידיו^כ בצרור או^כ בעפר או בכל מידי דמנאי ויורכר^כ

ב מקדיש פרק ח
הרכות ג מהרי"א
בסימן ז' ד שם
ה פסחים קכ"ז שם
קל"ג.
ז תשובת
הרשב"א ח בכוכו טו.
ט ראו"ש בסוף הרכות

שערי תשובה

מבית הכסא, עין באר היטב. וכתב מהר"ם ברקה אילוני הדיימם וקא חשיב אינם משעם אחד. דם המטה ויוצא מבית הכסא ורוחין נוטל צפרניו הוא משום דוח רעה, ומכל מקום נזקא לענין קם מהמטה צריך שלש פעמים אל כלי, אבל איך לא, כי אין שליטה רוח רעה כל כך בחוץ. וחולץ בין המתים ונוגע במת צריך שלש פעמים וכן בחשימש המטה מפני הטמאה, אבל אלו חולץ מנעליו ונוגע בראשו משום נקיות הוא, וכן כתב מהר"ח כהן במקום חיים, עין שם באדם. וביוצאה מבית הכסא חזין לרחץ בקושי שלש פעמים, וגם תדעו עמם אחת אם תלכו בימי זגלים של עור, עין שם. וראוינו כי שכתב, נראה שנוגע בפדושו אין צורך נטילת ידים לפי שאינו באה מזהמת אדם, ועין סימן שיו. ונראה דמכל מקום יש לו נקיות במידי דמנאי, כדלקמן בסוף סימן כב, עין שם: **בצירור**, עין באר היטב. ועין לקמן סימן כט שהי"ח כתב במי שצמא

כ. מבית הכסא. ירחץ חתף כמו בשחרית. סדר היום: **כל.** מנעליו בידיו; **כא.** המתים. הינו בבית הקברות. תשובת מהרי"ל סימן כג. וכתב שיש לטל קדם שיתפלל על הקברות. ורוחצין שנית בשובו לתצר בית הקברות, שהשירים מלוין החוזרים. ויש לרחץ גם הפנים, עין שם: **כב.** במת. והוא הדין המלוין אותו, מגן אברתם. ונהגו להקפיד אם יקנס אדם לבית אחר קום שיריחן, ומנהג אבותינו תורה היא. וי"א בירוח דעה סימן שער: **כל.** ששפליא בליו. אפלו לא מצא נקיה, מגן אברתם: **כה.** וסימן כסדר. דשם נכתבאר אם עבר צריך לטל שנית ולחזור ולברך עד נטילת ידים לאכילה: **כו.** מלמולי זעה. ובוטעה פניו, סנה, וכל זעה סם המות חוזן מזעת הפנים, וסימן לדרך, בוטעה אפוד תאכל לחם, וידה דעה יוסף סימן כב, מגן אברתם: **כז.** בצירור. או בקורה בין שהם מלכלכים בין

באר הגולה

שעות, וראיה מהא דהאר"י וז"ל היה יושן בשבת שמים ושלש שעות. ויש דוחין דשאני תלמיד חכם בשבת דמצוה לענג השבת, ועוד, אינו מוכרח ללל, דשמא היה נעור כמה פעמים בחוץ ונשתה ולא היה יושן ששים ושמן כפעם אחרת. ויש אומרים שהוא יותר מחצי שעה, ויש אומרים שהוא שעור מעט יותר משלשה מינוט^כ, ועל כן בעל נפש יחמיר לפי כחו: **כא** * צריך לזהר וכו' ובקניו. עין במשנה ברורה סיף קטן נג כמה שכתבנו בשם המחצית השקל. ומה שחדש עוד לענין מקום מגלה שבזרועותיו. עין שם דברי רבי, לא העמקתי דלא משמע פן בוכתיים (יש) ורח' ע"ב ברש"י דבור המתחיל ולא למעלה, עין שם:

דמרי קם מן המטה, וכן כל כהן באינו, מכל מקום להסתלק רוח רעה מ^כ צריך דוקא מים. וענין לקמן בשערי קטן מא. ואין צורך שלש פעמים כי אם קם מן המטה, ויש מהחמירין בהולך בין המתים ומשמש משתו דבעינין גם כן שלש פעמים. ובקטר היכל הקדש מחמיר יוצא מבית הכסא שלש פעמים, ובקמן אברתם סימן ז סתר דבריו: **מ.** והיוצא מבית הכסא אפלו לא עשה צרכיו, וכן מבית המרחץ אפלו לא רחץ שם, ומשום רוח רעה ששורה בהם המקומות: **מא.** מנעליו משום שנוגע^כ בידיו בעת החליצה, אבל בלא נגע בהם אין צורך נטילה. והחולץ מנעליו ונוגע בגרגוליו וחופף ראשו^כ אינו משום רוח רעה, רק משום נקיות. על כן אין צורך למהר לטל ידיו חתף, מה שאין כן באינו הקברות וכתב מהרי"ל סימן כג, שיש לטל קדם שיתפלל על הקברות, ורוחצין שנית בשובו לתצר בית הקברות, שירוחחו רעות מלוין החוזרין. ויש^כ נוהגין אז לרחץ גם הפנים: **מו.** במת. ואפלו מי שנכנס אצל מת אחד או שהלך ללוותו^כ נוהגין בנטילה. ונהגו להקפיד אם יקנס אדם לבית אחר קום שיריחן, ומנהג אבותינו תורה היא (וי"א יורה דעה שער): **מז.** בליו. אפלו לא נגע בכנה, שלא מצא: **מה.** בכנה. ובפרעוש מ^כ פניו בקניו קלעמל: **מו.** בידו. במקומות המסופנות שיש בהם מלמולי זעה: **מו.** יוצא מדעתו. עין בארית רבה דרוצה לומר דנתלבש בו רוח שטות ויש ידיו זה ויכל לבא אחר כך לעברה, וקמארמם דאין אדם עובר עברה אלא אם כן יקנס בו רוח שטות:

יט. מה דם מהמתים. ואפשר לזהר^כ ויפוקע^כ או ביינוקע^כ גם כן צריך לטל, וטוב להחמיר: **כא.** מט. בתפלה. והוא הדין בשעה שהוא עוסק בתורה ובסימן צב סיף ז בהגי'ה: **ג.** סימן צב סיף ו. דנתקבר שם שאם עומד בתפלה ונוכר שנגע במקום מטנף, די בקניו צפר או שמתחפך ידיו בכפל, דמה יעשה באמצע תפלה. ומיהו אם עומד עזרין בקריאת שמע או בפסוקי דזמרה, צריך לרץ ויטל ויהיה ידיו: **נא.** וסימן כסדר. דשם נתקבר שאם עבר ונגע בתוך הסעודה צריך לטל ידיו שנית בדין, אף לענין ברכה על נטילת ידים, הדיקמתו בבית הכסא: **נב.** מלמולי זעה. עין בירוח דעה סימן ק"ד דצריך לזהר מזעה, דכל זעה סם המות חוזן מזעת הפנים, וסימן לדרך, בוטעה אפוד תאכל לחם: **נג.** ובקניו. וכן בצרורו עד ההנהגה (בית יוסף). וכתב במחצית השקל, דזה תלוי לפי מנהג המקומות אם הדרך להיות מגלה שם: **נד.** שבזרועותיו. ע"ד הפרק הנקרא (אילוני ביוג'ו). וכן אם הולך ויחף בגרגוליו, ואפשר דהוי בכלל המקומות המגליון פרי מגדים בסימן צב:

כב. נה. אם אין וכו'. ואם יש לו מים, צריך לטל^כ אפלו לתפלת מנחה וערבית, אפלו אם אינו יודע לזהר שום כלל. והנטילה יהיה בלא ברכה, כי לא תקנו ברכה פי אם בשחרית, ובכאיתא בסימן ז סיף א. ואם אין לו מים, יש אומרים דרינו קהא דיקנה בכל מידי דמנאי, פן מדבק בהם איזה דבר מאוס או זחמא. וענין לקמן בסימן צב וברגל במשנה ברורה: **נז.** יקנה ידי. ואפלו^כ היו מלכלכים בודאי, כגון שעשה צרכיו וקנח, גם כן מהני. וענין לקמן בסימן צב כמה צריך לחזור אחר מים: **נח.** בעפר. או שישפשוש בטלית יבש. ודע, דנקיון, כיון שהוא עומד במקום מים, צריך לנקות כל היד, ל^כ בין גבו ובין תוכו עד הפרק, שער הצינון

נח. מגן אברתם ופרי מגדים: **נט.** אליה רבה בשם מקור חיים: **ס.** ארצות החיים
כא. ע. פרי מגדים: **עא.** מגן אברתם: **כב.** ע. בסימן רלג: **עב.** מגן אברתם
בסימן צב סיף קטן ג: **עד.** מגן אברתם וזמרה: **עה.** ארצות החיים בשם דרבו"ט: **עז.** פרי מגדים בסיף הסימן:
סד. מגן אברתם: **סה.** ארצות החיים: **סו.** מגן אברתם:

תרומה: 1. דקות 2. עולות, חולצת מוצצת סג 3. כוסות רוח 4. מרפס.
לח עמוד הימני: יום ד יב ניסן תשנב * יום ה יח אדר תשעו * יום ו כדר א תשסב * שב"ק כט שבט תשפ"ו * יום א ט שבט תשצ"ב * יום ב יא טבת תשצ"ו

על כוונת נקיות ידים, ויועיל לתפלה אבל לא להעביר רוח רעה שעליהן: כג. לא תקנו נטילת ידים אלא לקריאת שמע ולתפלה, אבל ברכות ושחרית יכול לברך כקדם נטילה. אלא אם כן הוא ישן על מטתו פ"ב ע"ב, שאז אסור להזכיר את השם עד כ"ה שיצקה אוהם:

ה פְּנֵת הַבְּרֻכּוֹת. ובו סעיף אחד:

א. כיון בברכות פרוש המלות. פשוטי השם כיון פרוש קריאתו פאדנות שהוא אדון הכל, ויכון בכתיבתו פ"ב י"ד ה"א שהיה והיה ויהיה, ובהזכירו אלהים יכון שהוא תקין בעל היכולת ובעל הכחות כלם:

ו דין ברכת אשר יצר ואלהי נשמה ופרושו. ובו ד' סעיפים:

א. כשיצא מבית הכנסת יצר את האדם בחכמה, שברית האדם היא בחכמה נפלאה.

באר היטב

שהם בהסח הדעת, טור סימן צב. מן אברהם. וצריך לקנח שלש פעמים דמא דמים, ברכת אברהם סימן פ. ועת המיד חולק עליו, בין דלא מהני לרוח רעה למה לי שלש פעמים, בגיון בעלמא סגיא, עין שם: טע. נקיות ידים. הקשה הפגן אברהם, צריך עיון. דבסוף סימן קנט פסק הדלעלם מכרז על נטילת ידים, עין שם. והי אהרן מלשבו, עין שם: ג. ע"פ שמסתמא דיו מטנפות בניגת בית הסתרים: א. ביודי היא. אבל כשנכתב בא"ף ו"ת אין לכוין אלא שהוא אדון הכל. וצריך לקרותו בפתח ובקמ"ץ תחת הגוף. וכשנכתב י"ד ה"א, מקצתן קורין בפת"ח ומקצתן קורין בצ"רי, וכן מנהג אנגלים, כ"ח מ"ר: ג. ויהיה. (עין הוספות יום טוב פרק ד דספק):

שקריאת השם בין במקום שנכתב הו"ה בין במקום אדני לעולם שיה לקרותו בחטף פתח, ודלא כמו שכתוב במגן אברהם בשם בחי, וגם כמה שכתוב במגן אברהם בשם ספר קטן נקרא תשובת אנגלים, נדפס באמשטרדם שנת תס"ו, שם כתב תשובה שהשיבו מהרה"מ גם תשובת הרמ"ע מפאנו, וכאשר ראה תשובת הרב מנחם צורה תור בו, וכן הסכים השליח. ועין בשו"ת נודע ביהודה סימן ב שאין ספק בקריאת שם אדני להטעים הנגינה מלרע ולא מלעיל. וכן הביא במחזיק ברכה בשם לוח ארש, עין שם: ויהיה. עין באר היטב. ובמגן אברהם כתב על תחת שנהה כי תנא"ו במקום י"ד, והוא מקום ההוספות יום טוב דספק, ושם כתב ההוספות יום טוב על והיה"ו. ונראה שהבאר היטב הגיה דברי הפגן אברהם על והיה"ו וכן הוא באילוף רבה, וכן נאמרו מיהים במגן אברהם, ולענין דעתו אין צורך להגיה, כי בהוספות יום טוב כתב, וכן היה בסתרי י"ד העמיד ממלת יהיה, עין שם, ואם כן הניו שמשטריו י"ד שבתחלת השם נשאר מלת היה, שהיו במקום י"ד. והפגן אברהם אסרו לשון השלחן ערוך דאני לפרש שהיה, והניו על י"ד תנא"ו שבמקום הי"ד, וממילא דגם במלת והיה כן הוא:

משנה ברוכה

השגורות כפי כל אדם, כיון לבו לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפרות או הלקם להנות מהם וצוהו על המצות, ולא יעשה פאדם העושה דבר במנקה ומגוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב. ועל דבר זה קרה אף ה' בעמו, ושלח לנו ביד ישעיה ואמר, יען כי נגש העם הזה, כפיו ובשפתיו בודוני ולבו רחוק ממני. ועין שם עוד מה שכתב בגדל העגש עבדו זה: ב. קריאתו בארבות. כי השם הנקבד והנורא אסור לקרותו ככתבו, כמו שאמר חז"ל, ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא, אלא צריך לקרותו כאילו היה כתוב שם אדני, וגם בגדל ה' והד' בחולם והננו בקמץ, וידיגיש הי"ד שפאה נכרת יפה, רק בכונה יכון לשם הויה. ועטם הנגינה הוא מלרע: ג. שהיה וכו'. ובבאור הגר"א כתב, דלפי עמק הדיון אין צריך לכוין אלא פרוש קריאתו, וכל מקום הולכין אחר הקריאה, אף שיש בהכתיבה סודות גדולות, לבר בקריאת שמע שם צריך לכוין גם כן שהיה וכו', עין שם. ובמקום שנכתב בא"ד, לכלי בעלמא אין צריך לכוין אלא שהוא אדון הכל. אם אחד מספר חסדי ה' שעשה לו, ומתחלה מזכיר השם, ורוצה לגמור דבריו מה שעשה לו זה, אסור להפסיקו באברים, שאם מתוך כך לא יגמור דבריו, ולא יפאץ שהזכיר שם שם בחנם. אבל אם רוצה לקלל שום אדם והתחיל בשם, מצוה להפסיקו שלא יגמור דבריו ולא יחטא וספר חסידים והוא בחדושי ר' עקיבא איגרי:

שער הציון

עז. כג"ל בסעיף קטן ט: עח. בבאור הגר"א. וכן משמע קצת במגן אברהם, עין ספר מגדים: עט. לביש ורוך המים וארצות המים ותי אדם: כג. פ. מגן אברהם: פא. פרי מגדים: כב. כג"ל בסעיף קטן ט: עט. בבאור הגר"א וישעיה תשובה בשם הגה"מ יעב"ץ וארצות המים ותי אדם, דלא כמנהגם והב"ח:

יגוש מפרשים, על שם שהגוף דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים, גדלקמן בסמוך. יגוש מפרשים בקבוצה, שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואחר כך בראו. וכראו בו נקבים נקבים *חלולים חלולים, פרוש, נקבים רבים, גזון פה וחסם ופי טפעת, וגם ברא בו אברים רפים חלולים, כמו לב וכרס ומעים. *שאם יסתם אחד מהם, כלומר, שפננקים יש נקב אחד שהוא הפה, שפשהוא במעי אמו הוא סתום, וכשיצא לאויר העולם הוא נפתח, ואם פשיצא לאויר העולם היה נשאר סתום, לא היה אפשר להתקיים *אפלו שעה אחת, והאברים החלולים, אם היה נפתח אחד מהם, לא היה אפשר להתקיים אפלו שעה אחת. ועוד יש לפרש, ישגבול יש לאדם שיכולין נקביו לסתם ולא ימות, וכיון שעבר אותו הגבול *אי אפשר להתקיים אפלו שעה אחת. וכיון שבכלל הנקבים הם פי הטפעת ופי האמה, ובכלל האברים החלולים שאם יפתח אחד מהם אי אפשר להתקיים הם פרס ומעים, שפיר הוי שבח זה מענין עשית צרכיו. ואפשר עוד, שמאחר שאם יוצא לנקביו ביותר עד שאם עבר הגבול ימות, בכלל שאם יפתח אחד מהם הוא, והוי שאם יפתח אחד מהם, נמי מענין עשית צרכיו ממש. *רופא [חלין] כל בשר, על שם הנקבים שברא בו להוציא פסלת מאכלו, כי אם יתעפש בפטן ימות, והוצאתו היא רפואה. ומפליא לעשות, *מפני שאדם דומה לנוד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנוד נקב לפרש, על שם שבדור טוב המאכל ודוחה הפסלת. הגה ועוד יש לפרש, שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא על ידי שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם כגון הפריאות ונשמתו משתמרת בקרבו (דברי עצמו): **ב. יש נוהגין *להמתין לברך על נטילת ידים עד בואם *לביית הכנסת ומסדרים**

שערי תשובה

א. אפלו עין באר היטב. ובמגן אברהם כתב בשם החפזים שיש בקבוצה זו מ"ה תבות, והנה, שמטרי מהנסתח תבות ולעמוד לפיך: **א. אי אפשר**. עין באר היטב. ודבריו הם מהעשרת זקנים, אך כפי מה ששננו כפי כל אותיות הא"ך בחיריק, וכן הוא מסודר של מתי"ו הענין. ונראה כי מלת אי בצירי אין הכרח שיהיה נגזר מן און. שיש לו תורה אחת לעצמו, כמו אי הכל, אי מזה באת. אי לך און וכוונתו, ואמנם גם אי בחיריק יש לו תורה אחת, כגון וישבי הא, מכל מקום תנה מצניו אי כבוד וכן אי נקי, ואף שיש שפרשו שם בענין אחר, מכל מקום יש לסמוך על פרוש רש"י שם שפרשו און. ולכן אין לשנות ממה שהוא שנוה כפי כל לקרא אי אפשר הא נקודת חיריק, והנה להם לישאר כו': ***המתין** עין באר היטב. והוא מהמגן אברהם בשם משה משה. ומה שכתב פרושת שמע ישראל צריך עיון. כי לעניית דעהי הנונה על פסוק שמע ישראל. ועין סימן מו שהטור כתב שר' יהודה הקיסרי נהג לומר אחרי קריאת שמע קטנה שקדם לפיך. כדרך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לפי שתיה מתראת שיעבר ומה. ועיבא הרבה ועבר זמן קריאת שמע היה קורא אותה קדם שהלך לבית הכנסת, ולפעמים היה ממתין על הקריאת שמע שאחר לפיך. על כל זה נראה גם כן שפונתו על כל הפירשה. ועין סימן מו מה שכתבתי בשם חשבות רש"י סימן סד, והמטה משה חלמיו של רש"י ורב קבלתו ממנו, והירושל' שם כתב שיהיה אומר כל הפרשה, ועל כל פנים נראה שהדברים הם כסגנון אחי. ככדי לצאת ידי חובת קריאת שמע בזמנה. אבל משמעות דבריהם שכתבו קבלה מר' יהודה הקיסרי כי משמעות הדברים שאינו מיד הדיון רק מיד קבלה לתועלת או שמירה, ואם כן יש לומר שלא באה קבלה זו רק על פסוק הראשון לבד, ואם קבלה הוא נקבל. ונראה לפי זה שאין צורך רק לומר פסוק שמע ישראל לבד, ואין צורך לומר כדרך שם כבוד מלכותו לעולם ועד גם כן. ועין בטור סימן מו: ***לביית הכנסת** עין באר היטב. והסמכת כל האחינוים שאין להספיק בין כרבת על נטילת ידים להנטילה. ומיד שנטול צריך לברך על נטילת ידים, אלא שיש שכתבו שצריך לברך אחר הנוהג כמו שכתוב לעיל סימן ד, ואם בעת שנטול ידיו הוא צריך לנקביו שפאלו דבריו הונח אסור, ואפלו יכול להצמיד עצמו עד פריסה. אין לו לברך על נטילת ידים עד שישנה צרכיו. ויכיר על נטילת ידים ואשר יצא, וכמו שכתב בסיומן ד. ונראה שיש לומר שיש לברך תחלה אשר יצא ואחר כך על נטילת ידים, עין שם. ולכאורה נראה שהדיון עמו. כיון שברכה זו חיובה עמה ובכרת על נטילת ידים הוא משולמות, ומקניא לה לברוכי חובת שנתה ברישא. אבל מלשון הפוסקים שלא דקדקו בכך נראה דבריו דמי לאקדומי על נטילת ידים, ונראה טעמא. אף על גב דברי הפלה חובת שנתה קדם.

משנה ברכיה

המאכל והגוף נהנה מגשמיית המאכל, ומכח זה קשורים זה בזה על ידי המאכל ומגן אברהם:]

ז. ז. ההמתין. קבלה מר' יהודה חסיד, היוצא מביתו לבית הכנסת, קדם שיתפלל יאמר פסוק שמע ישראל, אבל *וכן שלא לצאת בזה המצות עשה שקריאת שמע, אלא אם כן ירא שיעבר וזמן קריאת שמע. ועין לקמן בסוף סימן מו מה שכתבנו במשנה בורחה שם: **ח. ה. לברך**. ודוקא *ואם הולך מיד לבית הכנסת, אבל אם לומד אחר הנטילה, וכל שכן כשמפסיק בשיחה בטלה, ואחר זה הולך לבית הכנסת ומברך שם על נטילת ידים, לכלי עלקמ לא עבדי שפיר, דיש הפסק גדול בין נטילה לברכה וקבלתה. על כן אותם שאומרים תהלים קדם על נטילת ידים לא יפה הם עושים, דהוי הפסק גדול. כתב הלביוס, אותם שאומרים תהלים, טוב יותר שיאמרו קדם התפלה, עין שם השעם:

שערי הגיון

א. א. חלולים. פרוש, אברים חלולים. ולא יאמר חלולים. דבחלל לא שרך בריאה: **ב. שאם יסתם וכו'.** כן היא גרסת הרמב"ם, אבל גרסא שלנו ורש"י ור"ף והרא"ש אם יפתח קדם [הגר"א]: **ג. בלומר שנקבים וכו'.** משום דגרסתו היה אי אפשר להתקיים אפלו שעה אחת, וקשה לו, דאדם סתום פיו הרבה שעות, ולזה קאמר כלומר וכו'. אבל מהנגנו שלא לומר אפלו שעה אחת, כמו שכתב הר"ם, וכן מוכח באגדה, כן כתב המגן אברהם, וכן שמוע בבאור הגר"א. ועין ש"ז: **ד. אי אפשר**. אי בצירי תחת האלף, כי המלה נגזרת מן און, כן כתבו הבאר היטב, והפרי מגדים. ובשערי תשובה משיב הגרסא בחיריק שגם כן כונתו כמו אין, כמו דכתיב אי כבוד, שפרש רש"י שם שפונתו כמו אין כבוד: **ה. רופא חלי**. ב"ח ושליה ומשה משה נכתבו שאין לומר חלי רק רופא כל בשר, ורש"י דבריו הנקראות הם כונותו ותחילה נקנית אחת מהן, עין שם: **ו. דבר רשע** ובכונתו פתחו מרוחניות

שערי הגיון

ב. א. פרי מגדים: ב. ב"ח: **ג. עלת המיד:**

אותו עם שאר הברכות, ובני ספרד לא נהגו כן. ועל כל פנים לא יברך שתי פעמים. ומי שמברכס בביתו לא יברך בבית הנכנסת, וכן מי שמברכס בבית הנכנסת לא יברך בביתו (כל בו סימן ב). ומי שלומד קדם שיכנס לבית הנכנסת או מתפלל קדם, יברכס בביתו ולא יברך בבית הנכנסת, ואפלו **י"ב** כבהאי גונא יש נוהגין לסדרם עם שאר ברכות בבית הנכנסת ואין מברכין בביתם (מהר"ל הלכות תפלה): **ג.** בברכת אלהי נשמה אינה פותחת בברוך מפני שהיא ברכת **ההודאה**, וברכת ההודאות אין פותחות בברוך, כמו שמצינו בברכת הגשמים:

באר היטב

מה כתב הלבוש, שאותם שאומרים תהלים יאמרו קדם התפלה, עין שם הטעם:
ו. כבהאי גונא יש נוהגין וכו'. הינו, מה שנוהגין רב המון עם להתפלל סליחות קדם אור הבקר בימי הסליחות, ושם מברכים כמה פסוקים ואחר כך מברכים על נטילת ידים והתורה, וכתב ש"ז, לענין ברכות התורה יש לשייך דאיתן הפסוקים אין אומרים אותם אלא דרך תפלה ולא נחתיבה בהם בברכת התורה, אך לענין נטילת ידים שמפסיק בהפסקה כזאת צריך עיון לישב. וביותר ממה, אם כבר עשה צרכיו קדם הבקר, ודאי הצריך לברך אז על נטילת ידים ואשר יצא, ואם כן היאך יברך שנית אחר כך, עין שם. ובתיבת הכרע, דיש לברך בביתו מיד בקומו ואף לברך בבית הנכנסת. ושליחי ציבור שברכו בביתו, אין לו לחזור ולברך בבית הנכנסת, מן אברקהם עלת תמיד הלכה ברורה, יד הדיון, דלא כשליח וכו' ושלמדו וכו' על השליחי ציבור שברכו שנית כדי להוציא את מי שאינו בקי. וענין בתשובתו כן, אלהיו סוף סימן ל ובספר ברכת אברקהם מסימן ט עד סימן כו: **א. ההודאה.** ואינה ברכה הפסוקה לחברתה, לכן רשאי לומר בבקר עד אלהי נשמה, ובבית הנכנסת יתחיל אלהי נשמה, טור.

שערי תשובה

מכאן ביטמן קח, מכל מקום כאן כיון דבלא הכי יש פוסקים הסוברים דעל עשת צרכיו מברך על נטילת ידים ואשר יצא, אף על גב דאגון לא עבדינן הכי מכל מקום כשצריך לברך על נטילת ידים שחמת נטילת שחרית רשאי להקדימה לברכת אשר יצא, ולכן מאן דמקדים הוא או הא אין מעבדין על ידו: **כבהאי גונא.** ונראה שאותם המסדרים בבית הנכנסת הוא כדי להשמיע לחברתם שיצטוו אמן וישלמו כל אחד תשעים אמינים, וכן מכאן בשלחן ערוך לקמן סיפ"ד מנהג זה. והמנהג הזה נחמדיש ביה רבנו הבית יוסף ויל, והנהיג בו חכם אחד, והמבי"ט חלק א סימן ק"ח וסימן קפ האריך הרבה בסתימת המנהג. וכן מהרש"ם בחלק אר"ח חיים סימן א האריך וכתב המנהג, ודעתם שאחד יברך ושאר יכוננו לצאת ולא יכנסו עצמם בחושש ברכה לנטילה. ומשל מלך קתב שם מקום יצאה כמנהגו, שכל אחד יש לו על מה שיסמו. ודעת מהר"י מנחם עזריה סימן ט"ז שהמברכין בבית הנכנסת זה אחרי זה לנכות את הרבים שיצטוו אמן כנפשיא, וכן כבונה שלא לצאת, וכן המברך יכון שלא להוציא, טוב עושים. ועין שם שכתב שיעצוהו ואת שישתדל האדם בכל כחו לזהות צדיק גמור (ונתנו כלפי מה שכתב שם בשם התקונים בראשית מכות ז' הינו, ז' אמנים כו). ומה טוב להנהיג השליחי ציבור יברך ברכות השחר כולו כו, ר"ל, ולא זו בלבד אלא חברים יושנים בחזר אחד ישיבמו לברך כו, עין שם. ועין בתבואות שור סימן י"ט שפיך קטן ח הביא תשובות המבי"ט, ומה שאחד יברך לבלם, משום שאין כלם מומנים יחד, וכן נטעם בספירה וברכות הכנים שכל אחד מברך לעצמו מפני שצריך כונה שלא ישעה בספירה, גם במלת יברך כו, עין שם. ובתבואות שור שם מסיק לחלק בין אם כלם מומנים לשהטח כל אחד בחזק כדי ברוך של חברו, או אחד יברך ויוצא את אחרים, מה שאין כן אם אין מומנים להחיש מעשיהם והם מקדים והם מאחר, ואוי שיקורכו כל אחד בפני עצמו. ועין שם שכתב לענין שחיטה אין ראוי לעשות להתחלה שיחזקו להחזיק זה לזה שיהיה אחד מברך לבלם, ודמא דמי לספירה וברכות הכנים, משום שצריך כונה שלא יפסיד השחיטה כו, עין שם. ולכאורה בברכת השחר שפיר יש לומר דאם מתאספין כבטנפאי יחד אין ראוי שיחזקו שלא לצאת ויברך כל אחד לעצמו, אלא יחזקו לצאת כמו שכתב מהר"י מנחם עזריה ויהיה אחד מברך לבלם, דאין כאן עשיית מצוה שאמר שפחמנו טורח המצוה שאחרת יפסיד מנהג, אבל נראה דמכל מקום אין לעשות כן להתחלה, כיון דאיכא דיעות דצריך שכל אחד יברך לעצמו, ונגם עתה נהגו שכל יצא אדם בשמינה מחבורו, ולכן נראה שכל לעשות כפיר הנה שיאספין יחד ויאמרו בברכות, כל אחד בחזקו לחילה, רק אם כל אחד עומד על מקומו, אף על פי שכל אחד אומר מברך רם וכל דעם עולים במקומם אמן, או כשעה שאומר זה עומדים סביביו, מכל מקום אין העומדים מתחילים בחכיפה רק חזרו למקומו ואומר שפה בשעה שרוצה והשומעים אומרים אמן, לית לן קה, וכמו שכתב התבואות שור כשנשאין מומנים להחיש מעשיהם רק זה מקדים וזה מאחר, ואוי שיקורכו כל אחד בפני עצמו. ועין שם בתבואות שור סיפ"ד קטן ט דאם אחד מכוון לצאת בברכת חברו ומכוון להוציא יצא אף על פי שלא ענה אמן, כמו שכתב הבית יוסף ושלחן ערוך אר"ח חיים סימן י"ג, אך שכלאו הכי צריך לנכות אמן כיון ששומע הברכה, עין שם. ועין ביטמן ר"ט לענין ברכת הגומל ובתבואות שור סימן א סיפ"ד קטן ס. ובשם האר"י ו"ל כתבו שהיה שומע הברכות מהספקדים בבית הנכנסת אפלו היה מאה היה עונה אמן אחרים, ואפלו באמצע פסוקי ודמורה היה פסוקי וזאת ועונה אמן, והוא י"ל עצמו היה אומרם בבית ואפלו בלילה כל ברכה משתחיה כן כמו שכתוב ב"ש וברכמם כו, עין שם. ועין לקמן סימן י"א. ועין בסימן י"א מה שנטעם שנהגו עתה לומר כל ברכה בשעתה, לפי שאין תהיה נקיות ונגם מפני הארץ נהגו לסדרם בבית הנכנסת: **ההודאה.** עין באר היטב. ומה שכתב בשם סדר היים והמפסיקים כו, הינו, אם הוא גם מפתחו לומר תקון תצות או ללמד אלא שרוצה לחזר לישן, אבל אם אינו מעוררו לקום אף על פי שעתה נעזר ודעתו לישן אין צריך לומר כלל, וכמו שכתב

משנה ברוכה

וברכת התורה, יזהר מתחלה שלא יברך אותם בביתו, ואם ארע שכבר ברח אותם בביתו, יראה לבקש לאחד מהשומעים שיצדיק לא ברוך שיברך לצאת בברכתו, או אף יהיה והיה השליח צבור מאד להשמיע כל לשון הברכה, אבל כמו שנוהגין באיזה מקום השליח צבור מוציאה רק לשון תחלת הברכה והסופה, וברכו: **כבהאי גונא יברך.** אף שהברכה לא יצא, שצריך (השומע) להשמיע כל לשון הברכה, **יא כבהאי גונא וכו'.** הינו, מה שנוהגין רב המון העם להתפלל סליחות קדם אור הבקר בימי הסליחות, ושם מוכיירין כמה פסוקים ואחר כך מברכין על נטילת ידים וברכת התורה. ולענין ברכת התורה יש לישב קצת, דאותן הפסוקים אין אומרים אותן אלא דרך תפלה ולא נחתיבו בהם בברכת התורה לפי דעת איזו פוסקים, כמו שנתבאר ביטמן מו סיפ"ד מנהג"ה, ועין שם במשנה ברורה, אך לענין נטילת ידים שמפסיק בהפסקה כזאת צריך עיון לישב. והספיקו האחרונים שלא לעשות כן, אלא יש לברך בביתו מיד בקומו, ושוב אין לברך על נטילת ידים בבית הנכנסת, וכמו שנתבאר מסימן זה סיפ"ד קטן ט, או שפנית קומו לא יברך על נטילת ידים, אלא אחר גמר הסליחות יבדק עצמו ויקריב או יטיל מים וישפשוף, ואז יברך על נטילת ידים ואשר יצא ויתפלל וישלם על נטילת ידים שכתבנו בשם החז"י אדם:

ג. ברכת ההודאה. ואינה ברכה הפסוקה לחברתה, ולכן רשאי לומר

ט. לא נהגו כן. והסכמת האחרונים לנהג כאנשי ספרד שלא להפסיק לכתחלה בין ברכת על נטילת ידים והנטילה, אלא מיד שנטול ידיו צריך לברך על נטילת ידים. אף אם בעת שנטול ידיו הוא צריך לנקביו, שאפלו בדברי תורה אסור, ואפלו יכול להעמיד עצמו עד פרסה, אין לו לברך על נטילת ידים עד שיעשה צרכיו, ויברך על נטילת ידים ואשר יצא ושערי תשובה. וענין לקמן בסימן צ"ב סיפ"ד א בהג"ה ובמשנה ברורה שם, ועין לעיל בסימן ד במשנה ברורה שכתבנו שם בשם החז"י אדם שלכתחלה יותר טוב להמתין מלברך על נטילת ידים עד לאחר שמקנה עצמו ורוצה להתפלל, דאז יוצא לכלי עצמו, ועין שם בבאר הגולה שכתבנו דטוב יסוד אחר ברכת על נטילת ידים ואשר יצא גם שאר ברכות השחר, ובאופן זה מירי תהיי אדם שכתב דיוצא לכלי עצמו. ועין שם בבאר הגולה שבמקשה רב כתב גם כן בהחז"י אדם. ומכל מקום העושה בהשערי תשובה יש לו גם כן על מה לסמוך: **י. שמברכס בביתו.** עין במגן אברהם תפ"ד מ"ג ושאר אחרונים שהסכימו, דאפלו שליח צבור שברך בביתו, שוב לא יברך בבית הנכנסת, דבימינו הכל בקיאים, וכל אחד מברך לעצמו ואין רוצה לברך בברכת השליח צבור. על כן במקום שהמנהג שנהגו שליח צבור אומר כל הברכות בצבור, כמו במקומותינו שהמנהג כן ששליח צבור נוראים, שמברך בצבור גם על נטילת ידים ואשר יצא

שער הצינון

ד. ט"ז ושערי ארזונים:

ל האגרו בשם מהר"י מליץ למנהג אשכנז.

ד. י"ג יש נוהגין שאחר שברך אחד ברפת השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונין אחריו אמן, וכסדר הזה עושין כל אותם שענו אמן תחלה. ואין לערער עליהם ולומר "שכבר יצאו באמן שענו תחלה, מפני שהמברך אינו מכון להוציא אחרים, ואפלו אם היה המברך מכון להוציא אחרים, הם מכונים שלא לצאת בכרחה:

ז דין לברך ברפת אשר יצר כל היום אחר הטלת מים. וכו' ד' סעיפים:

א סמ"ג ב"ר סימן כו רמ"ק קמט בשם ר"פ.

א. כל היום פשוטה צרכיו, א בין קטנים בין גדולים, א מברך ב"ג אשר יצר ולא על נטילת ידים,

שערי תשובה

והב"ח כתב, דמכל מקום יאמר תוך אלהי נשמה, עין שם, וכן כתב הגלבוש. ועמק המלך כתב, לומר כל הברכות עד לעמו ישראל. וכתב מגן אברהם עליו, לא ראינו לרבנן קשיאי דעברי הכי, עין שם. כתב בסדר היום, דהמשכים לקום ויצטרך לישן שנית יאמר אלהי נשמה והמפיל חבלי וכו' בלי חתימה, וכשיקום שנית יאמרם בחתימה, דהא יש אומרים דאפלו ביום כשישן יאמר אלהי נשמה, מגן אברהם: א. אשר יצר. כתב רש"ל בתשובה סימן צו, מי שאכל דבר שחבת ברכה אחרונה, ושבת והטיל מים ונזכר קדם בבא לברך אשר יצר, אינה מהם קודם, והגויס דאשר יצר קודם, דהרי, עין שם, וכן כתב עלת תמיד. מי ששוחה סם המשלשל, ויש ברעמו מתחלה לפנות הבני מעים עד שהקלה ההוא מהם, ונדאי הרי דעתו על כך ולא הסיו דעתו, לפיכך לא יברך כי אם אחר גמר ההוצאה, תלכות קטנות חלק א סימן פו, והמבחר יד אחרן חולק עליו וסביא לה דירבך בכל פעם, עין שם. כתוב בהיכל הקדש, דהיוצא מבית הכסא צריך לערות עליהם שלש פעמים. ומגן אברהם חולק עליו, עין שם:

באר המב

דמשמע מירושלמי שאם אמר מחיה ממים במקום אלהי נשמה יצא, והביאו בבאר היטב לקמן סימן מו וכו'. ובשלמי צבור כתב, ובמל מקום נסחת השי"ס שלפנינו והרמב"ם והאבודרהם והשנה דעם סעם מיתה, כמו שכתוב שנה אחד משמים במיתה, וכן במקורו כי עתה שכבתי ואשקט ישעתי וכו', וכמו שכתב הרד"א, ואין זה ענין לברכת מחיה ממים שהוא עתיד להיות ואין רצאה מהירושלמי. והתם אומר ברוך אתה ה' מחיה המתים על כנה זו שהחזיר נשמתו אחר השנה, מה שאין בן כמה שאמר ברוך התפלה מחיה המתים על שם העתיד מתקבר דלא יצא בזה, שלא ברוך רק על החיה ישני עפר לעתיד ולא על ישנים על משון שהחיתה היא עתה בתוה. ונראה דמי שהתפלל וזהו ברעמו לברך אחר כך ברכת אלהי נשמה רשאי אחר כך לברך, ואפ"ש גם הפרי תיש מודה בזה. ועין בעשרת זקנים סימן מו בשם הרד"א, שצריך להפסיק מעט בין הבת אלהי לתבת נשמה וזקנים כאן כתב, שאין לומר אהא נפחת בי רק אהא נפחת כו' עין שם, ובשלמי צבור כתב שחבת בי איתא ב"ש פוסקים, וכן מנהגו. ומה שכתב כי לא נאמרה נפיתה רק בנארה הראשון, ולדברי מו"ל לה למקן אהא נתת בי, אך באמת אנו אומרים ונשמה נפחת באפניו, עין שם. ובגל"ח סוף ברכות כתב שלא יאמר אהא יצרתה בי רק אהא יצרתה אהא נפחת בי, עין שם פירוש הענין ויטעם לך. ועין בשלמי צבור דברת הרי"ן טהורה היא, אבל ב"ש וכן בורכמים והרא"ש והרשב"א אומרים שיש שחבת מותב מכספר שמתו תהיה אהא גם כן אין גורס תבות היא, ומזה הטעם כי לומר אודן כל הנשמות מלבד הטעם שכתב הרד"א, עין שם, וגם אין לומר הנפס כדכ"ס שהנשמה חלונה ברכיבי, בדכ"ס ליתא לתבת תחיה. ועין שם בשם מרש"א בחזרי אגודות, כי אהא בראת על הנפש הטבעית שנאמר בו וברא כו', יצרת על רוח החיזיר שנאמר בו ויצי כו', ואתה נפחת בי על הנשמה השכלית, כדכתיב ופח באפני נשמת חיים, עד כאן:

אשר יצר עין באר היטב מה שכתב במו ששוחה כוס המשלשל כו', כתוב בשלמי צבור שהמנהג פשוט לברך אשר יצר בכל פעם, עין שם, אך נראה דבשלמי חזק שמרש"ש שפיר יצטרך לפנות שנית אסור לברך, כדלברך סימן צב שאפלו דבריו תורה אסור, עין שם, וכן מבאר מהם שכתב בשלמי צבור בשם תשובה כתב יד למר"א חוט ששאלוהו עין בשם מעשה צרכיו ולא ברוך, ומיסי וכן זמן לברך, ומיסי אהא נזכר קדם שהתחיל להתאווה שפיטא שיקרו, ואם נזכר לאחר

משנה ברוכה

מאהבה וצבור, כי סימן ריכ"ג העלה דלידין שנוהגין שלא לצאת בברכת השליח חבלי, כבלי עצמות מותר לעשות בן. וכפרי דעתו כתב דראוי עתה שלא לומר בקול רם כי אם השליח צבור, עין שם, על כן כל מקום ומקום יעשה כפי מנהגו, שכל אחד יש לו על מי לסמוך: י. ששכבר יצאו. בלבוש משמע שאין יכול להוציא ברפת השחר בפחות מעשרה. ועין בפרי מגדים דמצדד בסוף דבריו לומר דדוקא בפקי אין מוציא בפחות מעשרה, ואלו ב"ש פקיי אין צריך דדוקא אף להלבוש: א. מברך וכו'. ואלו אהא נמשך אמן גדול אחר עשיית הצרכים אפלו הכי חזק לברך. ואם לא ברוך אשר יצר עד שרוצה להטיל מים שנית, דעת הפרי מגדים דמקדם שטייל יברך אשר יצר על התפלה הראשונה, אבל בשערי תשובה, הסכים בשם פמה אחרונים, דאם נזכר לאחר שהתחיל לו תאוה, שוב לא יברך, עין שם: ב. אשר יצר. כתב רש"ל בתשובה סימן

הרמב"ם פרק ז הלכות תפלה, בשעה שקיין בסוף שנתו מברך, וכתב הכסף משנה דדוקא בסוף שנתו ולא כל זמן שקיין באויה שעה שמתה, וכן כתב בעשרת זקנים סימן מו. והפרי תיש שם כתב, דהתם לומר חצות ורצאה לתוך וילשו, יצח ברכת אלהי נשמה עד הבקר מהמת דברי הכסף משנה, ואין ראייה, דקמה שאני, דכבר כלמה שנתו, ומה שחוזר לישן לא חזי לאצטרופי, ושפיר הוי סוף שנתו בעת קימה ראשונה, ולכן יש לעשות כמו שכתב הפנן אברהם, ומכל מקום נראה, דאם רוצה לומר אלהי נשמה בקימה הראשונה שפיר דמי, ואחר כך בבקר יאמר בלא חתימה, ומה שכתב מגן אברהם, יאמר אלקי נשמה והמפיל חבלי כו', וכן העתיק הבאר היטב, לעניית דעמי הוא טעות סופר וצריך לומר המעביר חבלי שנה כו', ואף שאנו אומרים המעביר שנה, מכל מקום נסחת השי"ס שלפנינו והרמב"ם והאבודרהם והמעביר חבלי שנה. ובענינו מלך כתב שכן עקר, ועל זה קאי הסדר היום. ובמחצית השקל ראינו שפירש על ברכת חתימה, לפי שחזרו לישן, וליקא, דלא מירי מזה, אלא לענין מה שיש להתספק אם זה מקרי סוף שנה, דהויה, אלהי נשמה והמעביר חבלי שנה, שאמר עתה בלא חתימה, וכשיקום שנית יאמר בחתימה ברפת אלהי נשמה והמעביר חבלי שנה, ואמנם מה שכתב בלא חתימה לא שך גבי ברכת המעביר כו', ונראה שיש לומר בלא חתימה השם, ועין בפרי תיש סימן נה שפי שהתפלל קדם שאמר ברכות השחר יכול לברכם אחר התפלה, חזין מברכת אלהי נשמה שכבר יצא בברכת מחיה המתים, ואולי לעטמה בסימן מו שכתב, סימן מו וכו'. ובשלמי צבור כתב, ובמל מקום לענין בעשה לא מלאו לבו לחלק עליו. ולדידי צריך עיון, שנראה דברכן זו נמנה על התוה דהויה, שהחזיר הנשמה אחר השנה דעם סעם מיתה, כמו שכתוב שנה אחד משמים במיתה, וכן במקורו כי עתה שכבתי ואשקט ישעתי וכו', וכמו שכתב הרד"א, ואין זה ענין לברכת מחיה ממים שהוא עתיד להיות ואין רצאה מהירושלמי. והתם אומר ברוך אתה ה' מחיה המתים על כנה זו שהחזיר נשמתו אחר השנה, מה שאין בן כמה שאמר ברוך התפלה מחיה המתים על שם העתיד מתקבר דלא יצא בזה, שלא ברוך רק על החיה ישני עפר לעתיד ולא על ישנים על משון שהחיתה היא עתה בתוה. ונראה דמי שהתפלל וזהו ברעמו לברך אחר כך ברכת אלהי נשמה רשאי אחר כך לברך, ואפ"ש גם הפרי תיש מודה בזה. ועין בעשרת זקנים סימן מו בשם הרד"א, שצריך להפסיק מעט בין הבת אלהי לתבת נשמה וזקנים כאן כתב, שאין לומר אהא נפחת בי רק אהא נפחת כו' עין שם, ובשלמי צבור כתב שחבת בי איתא ב"ש פוסקים, וכן מנהגו. ומה שכתב כי לא נאמרה נפיתה רק בנארה הראשון, ולדברי מו"ל לה למקן אהא נתת בי, אך באמת אנו אומרים ונשמה נפחת באפניו, עין שם. ובגל"ח סוף ברכות כתב שלא יאמר אהא יצרתה בי רק אהא יצרתה אהא נפחת בי, עין שם פירוש הענין ויטעם לך. ועין בשלמי צבור דברת הרי"ן טהורה היא, אבל ב"ש וכן בורכמים והרא"ש והרשב"א אומרים שיש שחבת מותב מכספר שמתו תהיה אהא גם כן אין גורס תבות היא, ומזה הטעם כי לומר אודן כל הנשמות מלבד הטעם שכתב הרד"א, עין שם, וגם אין לומר הנפס כדכ"ס שהנשמה חלונה ברכיבי, בדכ"ס ליתא לתבת תחיה. ועין שם בשם מרש"א בחזרי אגודות, כי אהא בראת על הנפש הטבעית שנאמר בו וברא כו', יצרת על רוח החיזיר שנאמר בו ויצי כו', ואתה נפחת בי על הנשמה השכלית, כדכתיב ופח באפני נשמת חיים, עד כאן:

שער הציזן

ג. ה. כ"ח ובלבוש: א. פרי מגדים ושאר אחרונים:

אף אם רוצה ללמד או **א*** להתפלל מיד. הגה הוי דריו מלקבלות, ששפשוף בהן, אפלו הכי אינו מברך על נטילת ידים (סמ"א סימן כו מ"ע): **ב**. *הטיל מים ולא שפשוף, אף על פי שצריך לברך אשר יצר, אין צריך לטל דריו **ה***אלא משום נקיות *או משום הכון: **ג**. *הטיל מים והסית דעתו מלהטיל מים, ואחר כך נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך **ד*** שתי פעמים אשר יצר: **ד**. *אין שעור להשתין מים, כי אפלו לטפה אחת חיב לברך, שאם יסתם הגב מלהוציא הטפה היא היא קשה לו, וחביב להודות:

ב הרמב"ן בחשבה קצו ומחרי"א בשם הרשב"א ורובנו תם ג שם בסמ"א וסמ"ק. ד הנהגות מוזניו פרק ג מהלכות שבתית עשור וספר ארוחת חיים. ה שם בשם גאון ר שם בארן והשובת הרמ"ש כלל ד.

א טור וסמ"ק סימן ב הדין"א וארוחת חיים ב טור במש בעל העשור.

ה הלכות ציצית ועטיפתו. וכו' ו"ז עיפיים:

א. ***א***יתעטף בציצית ויברך **ב*** מעמד: **ב**. *סדר עטיפתו, בדרך בני אדם שמתכפסים בכסותם ועוסקים במלאכתם, פעמים בכסוי הראש פעמים בגלוי הראש.

באר היטב

שערי השוקה

שהחליול לה תאנה לא יברך, ואם פן מכל שכן כוה. ומה שכתב לענין יוצא מבית הכסא, עין באליה רבה דמוכה סימון קסה דאין צריך, ועני סימן רכו. וכל מים יש מחמירין על עצמם כמו שכתבתי לעיל סימן ד בשם מחזיקי ברכה דרובן, קש"איש הוי עבדי הכי לרוחץ שלש פעמים אחר יציאתו מבית הכסא, עין שם: ***שתי פעמים** * עין באר היטב. כתב בשאלה יעב"ז חלק א טו סימן טו, דאף על פי שיש לישב דברי הנאוץ, מכל מקום נראה שלא לברך אלא פעם אחת, וגדולה מזו, שאם לא ברך אשר יצר עד שהוקה להטיל מים שנית, שוב אין לו לברך על הראשונה עד שישיל שנית, ויברך פעם אחת אשר יצר וחי לא, עין שם. ועני סעיף קטן א מה שכתבתי בשם תשובות מחרי"א נחום ז"ל שכן נראה. וכתב בכר"י יוסף, דמי שהטיל מים ועמלך והטיל פעם שנית, ואחר זה נסתפק אם ברך אפלו פעם אחת, לא יברך כלל, דשמאי ברך, ולדעת האחרונים בברכה אחת סגי, ועמה יברך ברכה שאינה צריכה, עין שם. ובמחזיקי ברכה כתב עין שם:

הטעם שאין לומר כזה ספק ספקא ולהצריך ברכה, עין שם: **ה**טעם עין באר היטב. ורוצה לומר הטיל קטן, ומוכח שלא היה דרסם לישן בטילת קטן, וכמבאר בסימן כא דאיכא דעות שאסור לשכב בטילת קטן, אלא שנתנו להקל. ואמנם בשם הארי"ז ז"ל כתבו שיש לישן בטילת קטן, ושם אכתב כזה: ***מעמד** * עין באר היטב. ומה שכתב שחלקו על הבית יעקב, פן מכאור גם פן בשאנת אררה סימן ב שכתב, לכשא לברך על השלית צורך לברך בשעה שמחזיקי בידו ורוצה להתעטף בו, לא בשעת שנוף, דאין זה עובד לחיטוהו, כיון שכבר חלה עליו מצות ציצית ממזכירינו להתעטף בציצית, עין שם. ובשלמי כבוד כתב לענין הברכה להתעטף, לדעת הט"ז סימן תרמ"ב והבית יעקב נראה דסבירא להו, דעבר הפעוה נקראת קשמשילך הנקפות לאחוריו אחר העטוף, ולכן טוב לברך סמוך לעבר הפעוה, כמו שכתב תרע"ב"ז חלק ב

משנה ברורה

באר הגולה

א* **ה**התעטף **ב**מיד. עין במשנה ברורה בשם ארצות החיים ועין בפרי מגדים ענין קדושת אש ודופן על דתקור עוד ספק אחר על דרך משל שרוצה לטעם דעת הפלה דבר ששבוילו במשקה דהוי תרי ספקי דשמא הלכה כמאן דאמר דעל טבולו במשקה צריך לברך על נטילת ידים ועוד דשמא הלכה כמאן דאמר דכל היים צריך לברך להפלה, עין שם. ובארצות החיים הסכים ויובל לברך על נטילת ידים אם נדפמן לו זה אחר שצעה צרכיו לגדולים, ולא מטעם ספק ספקא, דבזה דעתו שלא לברך, רק משום דבלאו הכי דעת רב הפוסקים דלתעטף יוכל לברך כזה:

ב* **ה**ט"ז מים ולא שפשוף. סעיף זה לא מירי להפלה, דשם צריך לטל אף בלא הטיל מים כלל. ודע עוד, דאם שפשוף צריך מדינא לטל, ואם שפשוף כיד אחת, אין צריך מדינא רק אותו הדי, כדמוכה במסקנא יומל ל ע"א, תנו רבנן, הלכה כסעודה וכי, עין שם, והשניה רק משום הכון:

א* **מ**שום הכון. עין לקמן בסימן צא סעיף ב, וצריך עיון, ואולי לנה כון הגר"א כמה שצ"ז, ועין פרק א דשבת, ורוצה לומר דף י ע"א, שמשם נובע הדין דשלתן ערוך:

ב ה. **א**לא משום וכו'. ואם אין לו במה לטל, אף על פי פן **א*** צריך לברך אשר יצר, ואפלו אם שפשוף, משמע לעיל בסוף סימן ד, ב'בגן אברהם סעיף קטן כח דמהני לכרכות אם מנקה דריו בכל מידי דמנקה:

ג ו. **ש**תי פעמים. כדמצינו לענין הפלה, שאם טעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים. אבל **ה** הרבה מהאחרונים חולקין על פסק זה וסוברין דשאני הפלה שהיא במקום קרבן וישך בו תשלומין, מה שאין פן באשר יצר שהיא ברכת הודאה, יוצא בהודאה אחת על הרבה פעמים, כמי שאכל שתי פעמים והסית דעתו בניתום, שמתברך ברכת המזון אחת על שתייהן. ויש הלך בספק ברכות. וב'הכתלה' נכון לזמר לברך מתך אשר יצר אחר הטלת מים, דשמא יצטרך עוד אחר כך להטיל מים. והוא הדין בגדולים:

א א. **י**תעטף בציצית. מיד *אחר נטילת ידים, כדי שלא ילך ארבע אמות בלא ציצית: **ב** מעמד. ורוצה לומר, **ה** העטיפה והברכה שתייהן בעצמיהו, העטיפה, משום דכתיב לכם, וילקינון גזרה שנה מעמר דכתיב גם פן לכם, ובעמך כתיב מהחל חרמש בקמה, ודרשינן בקומה, והברכה, משום דכל ברכת המצות צריך להיות בעצמיהו, והוא רק לכתלה, להתייעבד *יצא בשתייהן בכל גוניה. והסכימו רב האחרונים **ה** לכתלה צריך להיות הברכה קדם העטיפה, והנינו בשעה שהוא אוחזו בידו ורוצה להתעטף בו, ודוהו עובר לעשייתו משש, ולא יקדים בשעה שעדיין השלית מקפלת, ודוהו עובר לדבוע:

ג בגלוי הראש. דאף על גב דמזכירינו להתעטף, כסוי הגוף לחודה הוי עטוף והוא עקר העטוף. ועוברי דרכים, שמניחין השלית כשהוא מקפל

שער הציון

א א מגן אברהם: **ב** א מגן אברהם: **ג** בית יוסף: **ד** אחרונים: **ה**. העלת תמיד ונקלושו וכתבתי ארבה הגר"א ר. דהא כתיבי אדם:

לוח עמוד היומי: יום ב ז יסין תשעב * יום א בכ אדר תשעו * יום ט כט אדר א תשטפ * יום י ד אדר א תשטפ * יום י ו יבאור תשעב * ש"ק טז טב תשעז

התודה והברכה

להנהלת מפעל

"שזנה הלכות"

הפועל זה רבות בשנים

להחדיר את לימוד ההלכה בכלליות
ולימוד "עמוד היומי" במשנ"ב בפרטיות
בקרב עמך בית ישראל

שנהגו בנו טובת עין ונתנו להדפיס

את ספרי ה"משנה ברורה"

המפוארים שבהוצאתם

לזכות את אנ"ש חסידי ברסלב, לקיים
ציווי רביה"ק ללמוד כל יום פוסקים
חוק ולא יעבור

יהי ה' עמהם להרבות פעלים לתורה
ולתעודה בקרב בית ישראל, ברוב הצלחה
וסייעתא דשמיא, אורך ימים בימינה אושר
וכבוד בשמאלה

קדיאת זקני והשובי אנ"ש לקראת התהלת המחזור הקודם

בס"ד

החודש שמרכים בו כשמחה אדר ה'תשע"ז

קדיאה של היבה

מודעת זאת ציווי רביה"ק זיע"א, שכל אחד מחוייב ללמוד בכל יום פוסקים חק ולא יעבור, וכלשון מזהרנ"ת זיע"א בספה"ק שיחות הר"ן (כ"ט): "ועל לימוד הפוסקים הזהיר מאד מאד ביותר מכל הלימודים, וראוי ללמוד כל הארבעה חלקי שולחן ערוך כולם מראשם עד סופם כסדר, והוא תיקון גדול מאד מאד. ואמר שכל איש ישראל מחויב ללמוד בכל יום ויום פוסקים ולא יעבור"

ובוודאי שמן הראוי ללמוד מקודם שולחן ערוך אורח חיים שהם ההלכות הנוגעות לחיי היום יום, וכן הלכות שבת ויו"ט, וזכינו שנתחבר לכך החיבור הבהיר "משנה ברורה" לבאר כל חמירא ולהביא את פסק ההלכה למעשה. ומחמת נחיצות הענין קבע הגאון הגדול הגר"ש הלוי וואזנר זצוק"ל בעל "שבת הלוי" ללמוד בו כסדר עמוד ליום, וכך לגמור אותו מראשו לסופו

בכן, מה נכבד היום הזה יום ה' אדר שמתחילים מחזור חדש כסדר לימוד ה"עמוד היומי במשנה ברורה", ומכאן תצא קדיאתנו לכליות אנ"ש להצטרף לסדר הלימוד הזה לקיים ציווי רביה"ק בשלימות, ובפרט שנצטרף לזה כח הרבים שכולם לומדים כסדר מיוחד, אזי איש לדעהו ולאחיו יאמר חזק להתמיד בלימוד החשוב הלזה

יעקב מאיר שכטער	שמואל משה קרמר
נתן ליברמנט	אלעזר מרדכי קעניג
שמועזן שפירא	נתן הוד שפירא